

איפה?

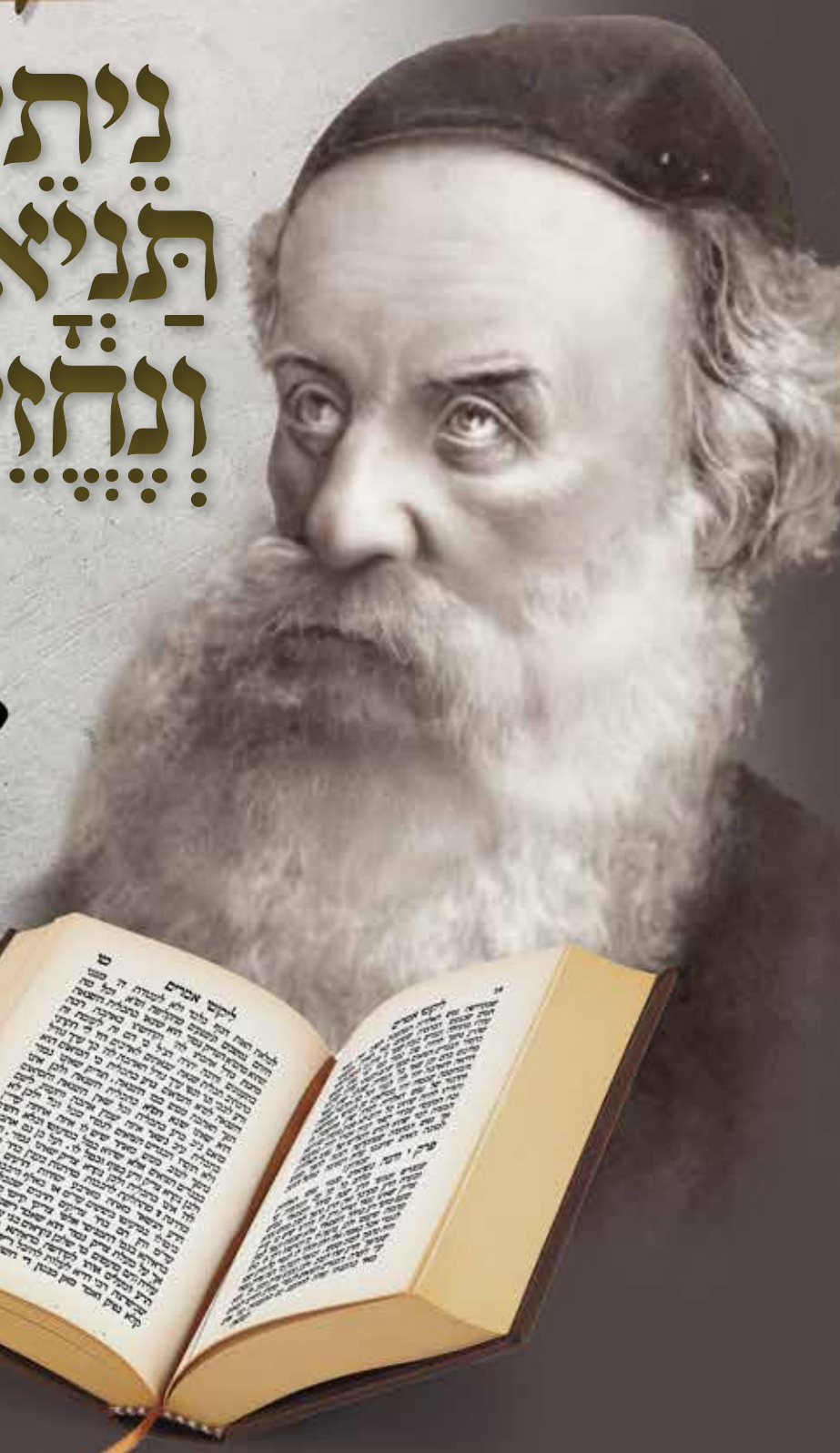
התוועדות עם הרב יוסף יצחק ג'ייקובסון

כִּי קָרַב

בלימוד החסידות ובדרכי החסידות

גיליון מיוחד לרגל כ"ד בטבת, יומא דהילולא דרבנו הזקן, בעל התניא זי"ע. מה בין ספרי מוסר לספר התניא? מה המקור בדברי חז"ל להנחות היסוד של התניא? האומנם רוב יראי ה' בדורנו הם בכלל "רשע וטוב לו"? • מהו עונג שבת אליבא דאמת? • ומהי אבן הבוחן לאהבת ה'? • שיחת עומק מכווננת עם הגה"ח הרב אפרים דמיחובסקי שליט"א, מרבני 'לב לדעת' ומשגיח לימודי החסידות בישיבת 'תומכי תמימים' בכפר חב"ד

נִיתִי תִּנְיָא וְנִחְזִי

פְּתַח בְּכ"ד

ביאורי חסידות נפלאים
בסוגיות הדף היומי

בְּכִיָּה וּבְלִבְבָהּ לְעֵשְׂתוֹ

ספרי המוסר נראים לכאורה יעילים הרבה יותר. מדוע, אם כן, כדאי לגשת אל התניא? • אדמו"ר הזקן פותח את ספרו בהנחות יסוד מחודשות, האם יש להן מקור בדברי חז"ל? • האם אכן ההתעוררות בתפילה מכונה על ידי רבנו "דמיונות שוא"? • ואם כן, איזו דרך הוא מציע כדי לגשת אל הקודש? • האומנם רוב יראי ה' בדורנו הם בכלל "רשע וטוב לו"? • מהו עונג שבת אליבא דאמת, ומהי אבן הבוחן לאהבת ה'? • כמה זמן יש להקדיש ללימוד התניא, ומה ניתן לומר ליהודי החושש מדרישותיו הגבוהות? • הרב מאיר אלייאני, מנהל תכנית הלימוד 'לב לדעת' להנחלת לימוד התניא בהיכלי התורה, בשיחת עומק מכווננת עם הגה"ח הרב אפרים דמיחובסקי שליט"א, מרבני 'לב לדעת' ומשגיח לימודי החסידות בישיבת 'תומכי תמימים' בכפר חב"ד, על תרומתו הייחודית של ספר התניא לכל יהודי בימינו - לקראת כ"ד טבת, יומא דהילולא דרבנו הזקן, בעל התניא זי"ע

ש

יחתנו מתקיימת לרגל סיום צילום סדרת שיעורים קצרים בתניא - על כל ג"ן הפרקים - שהרב דמיחובסקי פרסם לכלל שוחרי התניא במסגרת תכנית הלימוד 'לב לדעת'.

כת"ר מלמד את ספר התניא שנים ארוכות לקהלים מגוונים, ובוודאי נתקל בשאלות יסודיות שהופנו אליו מקרב הלומדים, הן בתוכן הפרקים שבספר הן ביחס לתצורתו הכללית. בלימוד ספר התניא יש כמה קשיים משמעותיים. בלימוד ספרי מוסר, אדם מקבל פירוט מסודר של הנושאים בעבודת ה' שאותם הוא צריך לתקן. לדוגמה, ספר 'אורחות צדיקים' מסודר לפי מידות: שער הקמצנות, שער הענווה וכו'. בכל שער הוא מביא את מאמרי חז"ל בגנות אותה מידה רעה ובשבח המידה הטובה שכנגדה. בדרך לימוד כזאת, אדם מרגיש שהוא מבין את הערך של אותה מידה, ויודע לכוון את עצמו אל תיקון המידות. לעומת זאת, אדמו"ר הזקן מתחיל את התניא בסדרת שאלות, שצריך המון סבלנות עד שמגיעים אל התשובות עליהן. בנוסף, אמנם יש בספר מטרה להקיף את כל הדרך שאדם צריך לעבור, ב"דרך ארוכה וקצרה", אבל לא מובן כל כך איך אדם יכול לקנות דרך ספר התניא עבודה של תיקון המידות. יש אמנם פרקים מסומים שמדברים על שמחה, ופרק אחר מדבר על ענווה, אבל ככלל, הספר לא בנוי עם הכוונה לתיקון של מידה אחרי מידה, וזה די מבלבל.

אתה צודק, ספר התניא שונה מספרי מוסר אחרים. מצד אחד יש דמיון לספרים אחרים, בכך מספר התניא מתאר גם הוא את המבנה הנפשי של האדם. מצד שני, יש הבדל גדול בכך שגם כאשר הוא מתאר את מבנה הנפש של האדם, הוא מתמקד בנושא שונה מזה של ספרי המוסר. כבר בפרק א' אדמו"ר הזקן מדבר על המושג של שתי הנפשות, שנראה מוכר גם על פי ספרי מוסר אחרים. אלא שבעוד שספרי המוסר מדברים על כך שאדם יכול להפוך את עצמו מקצה לקצה, הרי שאדמו"ר הזקן מדבר על כיוון אחר לגמרי. אדמו"ר הזקן מדבר על ה"חלק אלוהה ממעל".

אסביר: בדרך כלל, כשמאפיינים את הנפש ותיקון מידותיה, לא מכניסים דווקא את היחס לאלוהות. הרי גם בתוך הנפש הבהמית עצמה יש מידות טובות ומידות רעות. אפשר להסביר כמה טובה מידת הענווה וכמה מגונה מידת הגאווה, גם בלי קשר ל"אין עוד מלבדו". אלה דברים נכונים גם בלי קשר מספרי המוסר מדברים על הדרך של האדם לתקן את המידות שלו בתוך המערכת האנושית - להיות אדם טוב, להיות אדם עדין, כזה שמתבטל בפני הקב"ה.

לעומת זאת, אדמו"ר הזקן בא לומר בספר התניא שהנפש הבהמית, גם בדרגה הכי גבוהה שלה, מחפשת בסופו של דבר את השלמות של עצמה. אך השלמות האמיתית לפי התניא היא, שאדם מחפש את מה שהקב"ה רוצה. זאת מערכת אחרת לגמרי. עם תפיסה כזאת אדם עומד מול המהות האמיתית. אדמו"ר הזקן מחדש לנו שלכל יהודי יש נשמה, והנשמה הזאת לעולם תבטא את העניין האלוהי. התיקון של המידות בתוך הנפש הבהמית זאת מסכת בפני עצמה, אבל היא לא מלמדת לעמוד מול האלוהות. עמידה כזאת, שמתוכה אדם לומד להבין את המשמעות האמיתית של ענווה - ענווה מול הנוכחות של הקב"ה, ועד כמה גדלות ה' מבטלת אותי באופן אוטומטי - זהו לימוד מסוג אחר, שאותו פוגשים בעיקר בתניא.

אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך שלו (אורח חיים סימן צח) מצטט

את הרמ"א שאומר שלפני התפילה צריך להתבונן ב"גדלות האל- ובשפלות האדם". הרבי, באחד המאמרים, מדגיש שאדמו"ר הזקן משמיט את האות 'ב' מהמילה "ובשפלות". כלומר, לפי פשוטות ההבנה ברמ"א לכאורה, יש מערכת שנקראת "גדלות האל" ויש מערכת שנקראת "ובשפלות האדם". לעומת זאת, השינוי הקטן לכאורה שעושה אדמו"ר הזקן, הופך את "שפלות האדם" לדבר אחד עם ההכרה ב"גדלות האל". זאת "שפלות האדם" אחרת. זאת לא שפלות שבה האדם מנמיך את עצמו ומבטש את עצמו בפני עצמו, אלא שפלות שבאה מתוך שהוא מבין את גדלות האל. זאת "שפלות האדם" באיכות אחרת.

זהו הבדל מרכזי מאוד. כל ההבנה מהי תורה ומה הן מצוות מקבלת אור חדש. בדרך זו, לומדים לראות איך הקב"ה נמצא בכל שורה בגמרא ובכל פרט של מעשי המצוות. המיקוד של האדם עובר מהשאלה איך אני מקדם את עצמי לגן עדן, אל השאלה האמיתית - מה ה' אלוהיך שואל מעמך.

בהקשר הזה מצטטים את הפסוק שנאמר על המלך יהושפט: "ויגבה ליבו בדרכי ה'". איך ייתכן שאדם מגביה את ליבו ורוחו, והגאווה הזאת היא התעלות בדרכי ה'? איך ההפכים הללו מתיישבים יחד?

"ויגבה ליבו בדרכי ה'", הוא שלב שמגיע אחרי שאדם מבטל את הישות העצמית שלו. ושוב, הוא לא מבטל את הישות שלו בגלל שהוא צובט לעצמו בלחיים, אלא הוא מבטל אותה כי הוא באמת מבין מי אני ומי זה הקב"ה. מצד שני, הוא מבין גם שהמציאות האמיתית שלו והמהות שלו זו הנשמה. נשמה שהיא שליחה של הקב"ה בעולם.

ובזה גופא, אומר אדמו"ר הזקן שיש שני אופנים: יש אופן של "ויגבה ליבו בדרכי ה'", כלומר, שבתור שליח של הקב"ה אדם מרגיש בעיקר את ההרחבה של ההליכה בדרכי ה', ויש אופן שבו הוא משפיל את עצמו, כמו דוד המלך שאומר "ואנכי תולעת ולא איש". הקו של "ויגבה ליבו" והקו של השפלות, הם שני קווים בתוך הנפש האלוהית עצמה. אלו לא קווים ששייכים לנפש הבהמית. כדי להתקרב לקב"ה, אין "ויגבה ליבו" של הנפש הבהמית. יהודי צריך קודם כל להבין שהנפש

הבהמית היא רק העלם והסתור והוא צריך לבטש אותה ולהסיר את ההעלם. אחר כך, כאשר הנפש האלוהית גוברת אצלו, והוא מבין שהמציאות שלו כאן בעולם היא בתור נציגות של הקב"ה - דהיינו, נפש אלוהית - אז אפשר להתחיל לפעול באחד משני הקווים: מי ששייך לקו שמאל יותר, הולך בשפלות והכנעה, ולעומתו, מי שבקו ימין יותר, הולך ב"ויגבה ליבו בדרכי ה'". מכל מקום, אלה שני קווים שקיימים בתוך הנשמה.

"אדמו"ר הזקן בא ואומר: לא! יש נפש אלוהית, ויש בה חלקים שלמעלה מיצר טוב, וגם יצר טוב. ויש נפש בהמית, וגם בה יש חלקים שאינם היצר הרע. יש בה חלקים שנקראים 'עצם כוח המתאוה' וכדומה, שגם אותם צריך להפוך לטובה"

ונשמות אני עשיתי

הזכרתם את העניין הזה על ההבחנה בין הנפש האלוהית לנפש הבהמית בתוכנו, שאצל לומדי התניא זה כבר חלק מה"שפראך", משפת הדיבור. זה דבר יסודי וכל הספר מלא מזה. אבל אצל אנשים שמגיעים מבחוץ וניגשים לספר, זה חידוש גדול. עד היום התרגלנו לשמוע על יצר טוב ויצר רע, וזה מה שמדברים מגיל קטן

"האמת היא שאף אחד לא אומר לנו להיות מחר בבוקר 'בינוני'. מה שספר התניא נותן לנו, זאת היכולת להתחיל לזהות נכון את המצב שלנו. להתחיל להבין מי אני, להבין מיהו יהודי אחר, וכך הלאה. שיהודי יתחיל להבין את הצד האלוקי של הדברים"

בה חלקים שנקראים "עצם כוח המתאוה" וכדומה, שהם לא כל כך רעים, למרות שגם אותם היהודי צריך להפוך לטוב.

השימוש של אדמו"ר הזקן ב"מושגים אחרים" מחז"ל, לא בא לעקור, חלילה, את פשטות דברי חז"ל. נכון שהחידוש של שתי הנפשות מתחיל במפורש רק מימי רבי חיים ויטאל, אבל אחרי שאדמו"ר הזקן מספר לנו על החלוקה הזאת, פתאום רואים אותה בגמרות ובמדרשים ובכל הראשונים. למשל, כשהרמב"ם מספר על נפש שהיא יתירה בעם ישראל, ושהיא "צורה" לעומת החומר, אתה מבין שהוא בעצם מדבר על הנפש האלוקית.

אמנם הרמב"ם לא אומר במפורש שלכל אחד מישראל יש שתי נפשות, וזהו חידוש של רבי חיים ויטאל - שגם לרשע גמור יש נפש אלוקית. זאת אמירה שונה ממקומות אחרים, ששם מוסבר שכאשר האדם מגיע לדרגות מסוימות, הוא מקבל נפש אלוקית.

כאן החידוש הגדול הוא שלכל יהודי יש נשמה, וזאת ההגדרה שלו בתור יהודי - שיש לו נשמה, שהיא נקראת הנפש האלוקית.

לפי זה, האם אפשר לומר שבפרק א' בתניא, שבו אדמו"ר הזקן עדיין לא מפרט את מדרגות הנשמה, מונחת התמצית של כל הספר?

בצד מסוים אפשר לומר כך. בפרק א' של התניא, יש הבחנה מאוד עמוקה ועקרונית בין שני מושגים - "שם המושאל", ו"שם התואר". אדמו"ר הזקן נוקט לאורך הספר במונח "בינוני", כמו

ב'חדרים' ואחר כך בשיבות, כי כך זה לכאורה בחז"ל. זה פלא. אדמו"ר הזקן גם מצטט שלא הוא המציא את החידוש הזה אלא רבי חיים ויטאל, והוא מתבסס על פסוק. אבל איפה ההגדרות האלה בדברי חז"ל? למה הן לא מופיעות כמעט, ולמה כאן פתאום הן כן מופיעות? לעומת זאת, ההגדרות של יצר הטוב ויצר הרע בקושי מוזכרות בספר התניא, חוץ מאשר בציטוט של חז"ל?

למען האמת, אפשר לשאול את אותה שאלה על כל חידוש של הגאון ר' חיים בריסקר, למשל. מי שלומד את ר' חיים, יכול כמעט בכל סוגיה לשאול איפה החידושים שלו נמצאים בדברי חז"ל, ואיך יכול להיות ששום דבר כזה לא כתוב לא ברש"י ולא בתוספות? אבל האמת היא, שאחרי שאתה לומד טוב את ר' חיים - אתה מבין שזה הפשט מלכתחילה, וזו גם הכוונה של חז"ל!

בחסידות מוסבר, שכשכתוב "יצר טוב" ו"יצר רע" הכוונה היא בעיקר למידות של הנפש האלוקית והנפש הבהמית, וכשכתוב "נפש אלוקית"

ו"נפש בהמית" הכוונה בעיקר לכוחות חכמה בינה ודעת שלהן. צריך להבין, שיש חלקים בנפש האלוקית שהם היצר הטוב שלה, ויש חלקים בנשמה שהם למעלה מזה ושם שורה יותר אור אין סוף. לפני שלומדים את ר' חיים של הנפש, כלומר לפני שמעמיקים בדברי אדמו"ר הזקן, נדמה לאדם שיש נפש אחת, שפעם היא נוטה לכאן ופעם לשם. יש לה גם חלקים טובים וגם חלקים רעים, וקוראים להם יצר טוב ויצר רע. אדמו"ר הזקן בא ואומר: לא! יש נפש אלוקית, ויש בה חלקים שלמעלה מיצר טוב, וגם יצר טוב. יש נפש בהמית, וגם בה יש חלקים שאינם היצר הרע, יש

ציון כ"ק אדמו"ר הזקן בהאיטש

לדרכו של עובד ה'. הרב מאיר אליאני

כל ה"דחילו ורחימו" שלו הם "דמיונות שוא". איך יהודי, שלא רואה את עצמו בדרגות כאלה, יכול לעכל דיבורים כאלה? יהודי פשוט, שמקיים את מצות התפילה בפשטות כמו שכתוב בשולחן ערוך, יכול לבוא לידי ייאוש כשהוא רואה מה אדמו"ר הזקן מצפה ממנו. וכל זה עוד לפני המדרגה של להיקרא "בינוני"...

זה לא נכון! אדמו"ר הזקן לא קורא "דמיונות שוא" למי שהתעוררות הולכת ממנו אחרי התפילה, אלא על מי שהתעוררות שלו היא בלי דעת. מי שהתבוננות שלו היא רק בחכמה ובינה - הוא אמנם מבין טוב ומהר, וגם מתרגש קצת, אבל זה לא מחזיק מעמד, כי הוא לא מתמקד בעניין באמת. הוא לא שומר על עצמו מפני הסחות דעת מהעניין, ולא תוקע מחשבתו בחזוק - אז זה דמיונות שוא.

האמירה של התניא היא בעצם להפך - שכאשר בינוני מצליח בשעת התפילה או בשעה אחרת ביום, כן להרגיש רגשות אמיתיים של אהבה ויראה, אף על פי שזה חולף ממנו אחרי זה, ה"רשימו" שנשאר מזה פועל עליו כל היום כולו. אדמו"ר הזקן מחדש, שלמרות שלגבי צדיקים עבודה כזאת לא נחשבת לאמיתית בגלל שזה חולף, הרי שלגבי הבינונים זה כן נקרא אמיתי.

אליבא דאמת, השאלה היא לא על אדמו"ר הזקן, אלא על שתי המצוות דאורייתא - אהבת ה' ויראת ה'. אם לא לפי שיטת אדמו"ר הזקן, אז מה האלטרנטיבה? איך כן אפשר לקיים אותן? אני לא יודע! אדמו"ר הזקן מספר לנו שאהבת ה' ויראת ה' הן גילוי רגש של הנפש האלוקית. ללא לימוד התניא אדם יכול לחשוב, שאם הוא מרגיש איזשהו יחס של קירוב לקב"ה זאת אהבת ה'. אדמו"ר הזקן מסביר שאהבת ה' היא מצד הנשמה. עוד כשהנשמה הייתה למעלה, לפני שהיא ירדה למטה, היא הייתה אוהבת את ה' ויראה ממנו באופן מוחלט. החידוש הוא, שגם כשהיא יורדת למטה, על ידי התבוננות אפשר לגלות את הרגשות של הנשמה. אדמו"ר הזקן לא קורא לכל מיני רגשות של הנפש הבהמית "אהבה ויראה". אהבה ויראה פירושו אהבה ויראה של הנשמה.

אחרי שבפרק א' של התניא אדמו"ר הזקן הניח את היסוד לכך שבכל יהודי יש נשמה, הוא מגדיר מהי נשמה ומה הם הכוחות שלה - השכל והרגשות. אחר כך הוא מסביר איך הנפש הבהמית מכסה על כל אלה, ומשם הוא הולך ומבאר שהעבודה של יהודי היא לגלות את הרגשות של הנשמה שלו, למרות הכיסוי של נפש הבהמית. למרות שהנפש הבהמית חוזרת ומכסה על הרגשות הללו של אהבת

שהוא מתפרש באופן עצמי, וזה מוגדר כשם התואר. לעומת זאת, ישנם כמה וכמה מאמרי חז"ל (ובלשונו "והא דאמרינן בעלמא") שבהם המושג "בינוני" מופיע בצורה שונה, ואדמו"ר הזקן מסביר שהם מדברים על שם המושאל - כלומר, שהשאלו את הביטוי "בינוני" לצורך עניין מסוים, אבל לא השתמשו בו במובנו האמיתי.

כדי להבין את המשמעות של האבחנה הזאת - בין מאמרי חז"ל שמדברים על "בינוני" בשם המושאל לבין אלה שמדברים עליו בשם התואר - צריך להבין את המבנה הפנימי של הנשמה, וזה מתבאר בפרקים הבאים. חשוב לדעת, שיכול להיות יהודי שמבחינה חיצונית מלא בתורה ובמצוות, אבל הוא עדיין רחוק מהמהות של "בינוני". בלבושי הנפש שלו - מחשבה דיבור ומעשה, הוא מאה אחוז בסדר. ממש מאה אחוז, לא תשעים! אף על פי כן, במהותו פנימה הוא אף פעם לא חשב באמת על הצד האלוקי ועל הביטול כלפי הקב"ה. ייתכן שכל היחס שלו כלפי הקב"ה הוא תועלתני, איך קיום רצון ה' יועיל לי בחיי העולם הזה או בחיי העולם הבא. אם אין הבנה של המהות הפנימית של הנפש, ומה העבודה העיקרית שלה, אדם עלול להיות מונח כל הזמן רק בעצמו.

לעומתו, בקצה השני, יכול להיות יהודי שיש לו חיסרון בלבושי הנפש ולפעמים הוא נופל כמה שנופל, אבל אחר כך, כשהוא חוזר בתשובה, הוא חוזר בגלל העניין האמיתי של תשובה - החזרה אל הקב"ה באמת. כלומר, יכול להיות מישהו שיותר מוצלח בלבושים, אבל במהות, בשם התואר, הוא יותר נמוך, ויכול להיות מישהו שחסר לו כרגע בלבושים אבל כשהוא חוזר בתשובה הוא חוזר בגלל האמת.

כת"ר יכול להסביר יותר מה הכוונה "לבושי הנפש"?

המושג "לבושים" מוסבר בתניא מפרק ד' ואילך. העניין הוא, שלכל נפש יש דרכי הביטוי שלה. "נפש" היא בעצם מערכת פנימית של שכל ורגש. יש רגש ושכל של נפש אלוקית, ויש רגש ושכל של נפש בהמית. המערכות הפנימיות הללו, שבהן אדם מרגיש או משיג משהו, באות לידי ביטוי חיצוני וגלוי על ידי שלושת הלבושים: מחשבה, דיבור ומעשה.

יכול להיות יהודי שיושב ולומד שתיים עשרה שעות ביום, וגם בשאר הזמנים הולך ועושה צדקה. ההתנהגות שלו היא, כמו שאמרנו, מאה אחוז בסדר. זה יהודי שהלבושים שלו תקינים. אלא שהשאלה היא לא רק מה קורה בלבושים, אלא למה היהודי הזה עושה את מה שהוא עושה? מה מניע אותו? אדמו"ר הזקן אומר, שיכול להיות שכל מעשיו הם רק בבחינת "ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה", כי "כך הרגילו אביו ורבו". היהודי יכול להעביר שבועים שנה, ללמוד תורה ולקיים מצוות, ואף על פי כן זה הכל "שלא לשמה". הוא לא שייך לאהבת ה' באמת ולא ליראת ה' באמת. ובלי אהבת ה' ויראת ה' - קובע אדמו"ר הזקן על יסוד דברי הזוהר - לא יכול להיות "לשמה" אמיתי.

מצד שני, יכול להיות יהודי שחסר לו בלבושים, במחשבה דיבור ומעשה, אבל כשהוא כבר כן מתעורר, הוא מתעורר בגלל שמתגלה אצלו הנשמה ומעירה אותו - ואז הוא מתקרב לה' לא בגלל השלמות האישית שלו ולא בגלל מה שיצא לו מזה, אלא מפני שהוא באמת מתבטל לקב"ה. אותה התעוררות של אהבה היא "לשמה". זהו הברל גדול שקיים בין התעסקות בתיקון הלבושים לבין דיבור על המהות.

את הרעיון הזה קשה להבין רק מדברי חז"ל בגמרא שמדברים על יצר טוב ויצר רע. לעומת זאת, אחרי שלומדים את פרק א' בתניא, ומבינים שיש נפש בהמית, ויש נפש אלקית שמצידה "בנים אתם לה' אלוקים", ושהקב"ה נמצא בכל מצוה ומצוה, אז מבינים גם את כללות המערכת, כולל התפקיד של הלבושים, ומה היחס בינם לבין העצם.

בְּגוֹן אֵנָּה - בִּינוּנִי

נראה לי שיש עוד נקודה בלימוד של התניא, שקצת מרתיעה אנשים מללמוד בו. נראה שיש בו תביעות מאוד גדולות מהאדם, אולי יותר ממה שרובנו מסוגלים. למשל, הוא כותב שאדם שמתפלל עם אהבה ויראה, אבל אחרי התפילה הן נעלמות, אז

ה' ויראתו, והם חוזרים ונעלמים אצלו, אף על פי כן זה שהוא חווה איזה רגש של אהבת ה' ויראתו מחזיק אותו כל היום כולו.

איפה גם אנחנו חשים את הנפש האלוקית שלנו? אולי נשאל יותר מזה - איפה רשעים חשים את הנפש האלוקית שלהם? הרי הם לא מגיעים אף פעם לאהבת ה'. אז האמת היא, שכשליהודי יש הרגשה רעה אחרי עבירה שהוא עשה, והוא מרגיש חרטה אמיתית ומבקש מהקב"ה "סלח לנו אבינו" - אלו רגשות של הנפש האלוקית. אלא, שאצלו הנפש האלוקית לא מספיק חזקה כדי להתגבר על הנפש הבהמית, אז היא רק צועקת בצר לה, ולא מבטאת משהו יותר משמעותי.

אם יש, חלילה, אדם כזה שבכלל לא מתחרט, אזי גם אם הוא מקיים שולחן ערוך ולומד תורה, הוא בגדר "רשע גמור" מבחינת שם התואר. אם לעבור על מצוות מסוימות - גם אם הן מהעבירות "שאדם דש בעקביו", כמו לשון הרע או דיבור באמצע קדיש - לא נחשב בעיניו לעבירה כלל, והוא

מזלזל ואומר: "המצוות הללו מתאימות לי, והללו לא מתאימות לי" - הוא בגדר רשע. אדם שלעולם לא זז במצבו, עד כך כך שגם כשמגיע ראש השנה ויום כיפור, בתפילת נעילה, הוא עדיין נשאר באותו מצב, כי הוא הגדיר לעצמו כבר שיש מצוות שהוא מקיים ויש מצוות שהוא מזלזל בהן, אז הוא הגיע חס ושלום, לפי ההגדרה של אדמו"ר הזקן, למדרגה של "רשע ורע לו".

"רשע ורע לו", הוא לאו דווקא מי שעובר על כל העבירות שבעולם. הוא יכול להיות גם יהודי של שולחן ערוך. אך עצם העובדה שהוא מעולם לא חווה חרטה אמיתית, ולעולם הוא לא מזיז את עצמו, גורמת את המצב של הרשע. החשיבה הזאת, שאלו המצוות שאני מקיים ואלו המצוות שאני לא מקיים - מעידה על זה שהוא כבר לא מרגיש כלום מהנפש האלוקית.

לעומתו, יכול להיות יהודי שמצד החיצוני הוא עוד פחות מהמצב הזה, אבל בפנימיות הוא "מלא חרטות", כלשון חז"ל "רשעים מלאים חרטות", והוא מוגדר "רשע וטוב לו". אדם כזה, נמצא כל הזמן במצב של נפילה ולאחריה חרטה. קשה לו עם הנפילות, והוא מבקש מהקב"ה שיעזור לו ויסייע לו לחזור בתשובה. החרטות הללו שממלאות אותו, הן התגלות של הנפש האלוקית שלו. הבעיה היא, שכיוון שהוא נמצא במצב של "רשע", אז גם אחרי שהוא מתחרט באמת - הוא שוב נופל.

מעליהם נמצא ה"בינוני". כאן כבר מדובר על יהודי כזה שהנפש האלוקית שלו כל כך גלויה, עד שהוא מחזיק את עצמו באופן מושלם של קיום השולחן ערוך מצד ההארה של הנפש האלוקית. זה יהודי שבמהות שלו הוא בינוני.

מהו יהודי?

אז מה באמת המהות של היהודי? האם הנפש האלוקית או הנפש הבהמית? זאת שאלה די פשוטה, אבל בתניא יש מקום להסתפק בה. לפעמים נראה מהדברים שהאדם בעצמו הוא הנפש האלוקית, ולפעמים יש דגש דווקא על זה שהנפש האלוקית היא אמת נסתרת, ושצריך לעבוד קשה כדי לגלות אותה. אז מיהו האדם - הנפש הבהמית או הנפש האלוקית?

למען האמת, לכל אדם ישנן שתי הנטיות הללו. ליתר דיוק, אלו לא נטיות של אותה הנפש, אלא שתי מערכות נפשיות שקיימות

"הקושי להשליט את המוח על הלב לא בא אלא מפני שחסר לנו משהו בהבנה. כמו שאותו יהודי מבין כמה מזיקות הסיגריות אחרי מפגש עם הרופא שמעמיד אותו מול האמת. אם הייתה לנו ההבנה הנכונה, ממילא כבר המוח ישלוט על הלב"

בו. האדם עצמו הוא אותו יצור תבוני, שניתן לקרוא לזה "הנפש השכלית", והוא המחליט את מי לקרב ואת מי לרחק. יכול להיות אדם, שגם אחרי שהוא למד תניא ויודע שיש לו נפש אלוקית, קשה לו לקחת את העניין הזה ברצינות, ומבחינתו שהנפש האלוקית תישאר כתובה בתניא וגנוזה איפשהו בתוך האישיות שלו, אבל הוא חי לגמרי את חיי הנפש הבהמית. אדם כזה, העיקר אצלו היא הנפש הבהמית, ומדי פעם מבליח במציאות שלו איזשהו רגש של הנפש האלוקית.

כדי לדעת איפה אדם מונח באמת, אפשר לדעת לפי איפה שהוא מונח בדרך-ממילא, כמו עם איזו מחשבה הוא נדרס בלילה, ומה הרצון הראשון הטבעי שלו כשהוא קם בבוקר, וכן מתוכן רוב חלומותיו וכו' כמו שאדמו"ר הזקן מאריך בפרק כ"ט. אצל רובנו אולי, המחשבה הראשונה פונה לצרכים שלנו, צרכי הנפש הבהמית. אבל ישנם עובדי ה',

שהמחשבה הראשונה שלהם היא "מודה אני לפניך". הדבר הראשון שמתעורר אצלם הוא הנפש האלוקית.

זה הכל כשמדובר ברגש האדם. מנגד, שאלה זו קיימת גם באופן אובייקטיבי - מהו יהודי? כשביל מה הקב"ה צריך אותי פה, הרי יש לו כבר שמונה מיליארד בני אדם... הרבי הדגיש פעמים רבות שלא משנה מה חשים בפועל, האמת היא שיהודי הוא קודם כל נפש אלוקית. נפש בהמית - יש מספיק בעולם. מצד האמת, המציאות של יהודי היא דבר נצחי - "בנים אתם לה' אלוהיכם". על זה יושב כל העניין של העבודה בזמן הגלות, ועל זה יושב כל העניין של העתיד לבוא - על הנצחיות של עם ישראל מצד הנשמה שלהם. זאת המהות של היהודי. ולכן גם אם היא מכוסה בעטיפה כזאת שנקראת הנפש הבהמית, ולפעמים העטיפה הזאת מסתירה אותה כל ימיה, המהות לא השתנתה. מבחינה אובייקטיבית, כששואלים מהו יהודי - יהודי הוא נפש אלוקית שהתלבשה בנפש הבהמית כדי לברר אותה.

מאידך, כשיהודי נמצא פה למטה ואתה שואל מה הוא חש בפועל - אז התשובה היא שיכול להיות שהוא ירגיש יותר את הנפש הבהמית.

אפשר לתת לעניין הזה משל מתלמידי ישיבה. כשאתה מסתכל מלמעלה ושואל מהו יהודי - ברור שיהודי צריך להיות אחד שיודע ש"ס. בפועל, בגלל כל מיני תירוצים תלמיד נמצא במצב שיש לו רק כמה דפי גמרא בראש - ועדיין, האמת לא משתנה. האמת היא ש"ישראל, אורייתא וקוב"ה כולא חד". זה שבגלל כל מיני סיבות אני יודע רק עשירית מהתורה - או בסדר, צריך לתקן את זה. אבל אם שואלים מה המציאות של יהודי? יהודי הוא תורה.

כך גם ביחס לשתי הנפשות. המהות של יהודי היא נפש אלוקית. "בנים אתם לה' אלוהיכם". יש לו גם נפש חיונית שהיא שונה משל גוי; יש לו גם גוף שהוא שונה משל גוי; אבל העיקר של יהודי זה שיש לו נפש אלוקית, ושהוא בן של הקב"ה.

הדרך אל הבינוני

רצינו לשאול עוד על העניין של ה"בינוני", ששייך למהות של ספר התניא. אנו יודעים שהלשון "בינוני" לא מרמזת על בינוניות, אלא על דרגה גבוהה שכמעט לא ניתנת להשגה.

להישאר בינוני. אבל גם יהודי שרוצה להתקדם ולחזור לקראת ה"בינוני", או לפחות לעלות ממדרגה נמוכה של "רשע וטוב לו" לדרגה גבוהה יותר בתוך הקומה הזו עצמה, זקוק גם כן לכוח התפילה, וזקוק גם כן להתבונן בנפש האלוקית ולגלות משהו מהנשמה שלו. כך ששוב - כולנו שייכים לאותם הפתרונות.

ואל תהי רשע בפני עצמך

לכאורה, לפי דברי כת"ר שכל הדור נמצא בקטגוריה של "רשע וטוב לו", חוזרת ומתעצמת הטענה שמעלה אדמו"ר הזקן בפרק א', שאם אדם יקרא לעצמו "רשע" הוא יגיע לזלזול בעצמו ולהתייאש. מה התשובה האמיתית לטענה הזאת?

הרי אדמו"ר הזקן בעצמו עונה על זה! הוא מביא, שמצד אחד איתא בברייתא "אפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע", ומצד שני אומרת המשנה: "ואל תהי רשע בפני עצמך". גם מבחינה שכלית והגייונית המשנה יותר מובנת, כי איך שלא יהיה - אדם שמסתכל על עצמו כרשע מקלקל את עצמו. אבל איך נבין את הברייתא?

התשובה היא שאדם צריך להיות בעיני עצמו רק "כרשע". כשמדברים על הלבושים, תדאג לא להיות רשע בעיני עצמך. כשהמשנה אומרת "אל תהי רשע בעיני עצמך", הכוונה היא לא להסתכל על עצמך כרשע כזה שעובר על השולחן ערוך. אדם

שעובר על השולחן ערוך זה נטו קלוקל, אין בוה דבר חיובי. אבל אם מדברים על 'רשע' בשם התואר, על 'רשע' באופן מהותי - אז בעיניי הוה, אפילו מי שנמצא בדרגה של ספק צדיק, כמו רבה, נחשב "כרשע" - כי הוא בענוותנותו עדיין לא ראה את עצמו במדרגת "צדיק". כשמבינים מה הכוונה ב"רשע וטוב לו" בדרגות הגבוהות של שם התואר, אז להיות שייך להגדרה כזאת זה לא דבר ששוב. מה שחז"ל אמרו "אל תהי רשע בעיני עצמך" כי זה ישבור אותך, הכוונה הייתה על רשע כפשוטו. ואילו כשמדברים על דברים עדינים ברמות גבוהות, הביקורת לא מפילה את האדם. אדרבה, הוא לומד מה המציאות האמיתית שלו, והוא צריך להיות "כרשע" כדי להבין איפה הוא נמצא באמת, ומשם להתקדם.

האמת היא שאף אחד לא אומר לנו להיות מחר בבוקר "בינוני". מה שספר התניא נותן לנו, זאת היכולת להתחיל לזהות נכון את המצב שלנו - להתחיל להבין מי אני, להבין מיהו יהודי אחר, וכך הלאה. ברגע שיהודי מתחיל להבין את הצד האלוקי של הדברים, בכך קודם כל הוא יצא מכלל שוטה ונכנס לכלל פיקח. במקום להעביר את כל החיים בדמיונות, הוא נכנס לכלל אלו שידעו את האמת. אולי האמת הזאת לא הכי נעימה - אולי הייתה מעדיף לחיות בדמיונות - אבל אני צריך לומר תורה שהוציאו אותי ממצב של עיוורון! לפחות אני יודע את האמת. זה מהפך מן הקצה אל הקצה. אפילו אם אדם לא זו עדיין ולא מתחיל עדיין לעבוד עם עצמו - עצם העובדה שהוא מתחיל להבין באיזה עולם הוא חי, זה דבר נפלא ביותר. בעיניי זה הדבר הראשון בתניא. אדם פותח את העיניים שלו.

ישבתי פעם בחג הסוכות בסוכה יחד עם יהודי מחוג אחר שעוסק בעבודת ה'. התוועדנו ושוחחנו, ובתוך הדברים הוא אמר לי: "אני בשביל עצמי מבין למה צריך תניא. אבל דבר אחד

אנשים היום גילים לקבל דברים בכת אחת, להשיג במשפט אחד את כל העניין. כאן, כשאומרים ליהודי: תלמד את כל חמישים ושלושת הפרקים ורק בסופם תגיע למשהו, זה נראה גדול מדי. האמת היא שגם אחרי שלומדים יש אין סוף עבודה בשביל להיות בינוני. אז האם יש טעם בכלל ללמוד את הספר?

האמת היא, שצריכים לדעת שספר התניא הוא לא רק מדריך איך להיות בינוני. אם ניקח את שלוש הדרגות - צדיק, בינוני ורשע - ונחלק אותן רק לשתי קבוצות - איפה הבינוני ייכנס? אדמו"ר הזקן מסביר ואומר שהבינוני נקרא "כרשע". מבחינה מהותית - מי שיוצא דופן, זה דווקא הצדיק. הצדיק הוא במהות אחרת לגמרי, ואילו הבינוני והרשע שייכים לאותו מקום. הצדיק הוא אחד שסיים את כל ההתמודדות עם הנפש הבהמית. הוא כבר במצב של "בכל לבבך - בשני יצריך". כל העבודה שלו היא התעלות בקדושה גופא, והוא בכלל לא מתמודד מול העולם הזה. לעומת זאת, הבינוני והרשע, שניהם צריכים לעמול ולהתבונן כדי לגלות את הנפש האלוקית, וגם אחרי שהיא מתגלה, עדיין זה לא מספיק חזק כדי לבער את הרע, והם צריכים להתמודד אתו.

ממילא, העצות שאדמו"ר הזקן נותן לבינוני הן גם העצות עבור הרשע וטוב לו. ב"רשע וטוב לו" יש אינספור דרגות. הדרגה הגבוהה ביותר היא שפעם אחת בלבד לעתים רחוקות הוא חוטא חטא במחשבה... וזה אומר שה"רשע וטוב לו" של התניא הוא גם כן נפלא ביותר... מצד שני, הדרגה הנמוכה ביותר של "רשע וטוב לו" היא אדם שעובר הרבה עבירות בהרבה תחומים מדי יום ביומו, אלא שהוא כל הזמן נמצא גם כן בחרטות שמגיעות מהנפש האלוקית, שזועקת אחרי כל עבירה. הוא אמנם נופל הרבה, אבל עדיין הנפש האלוקית שלו גלויה לעיני ה"חרטה".

בכל הדרגות האלה של "רשע וטוב לו" עליהן מדבר אדמו"ר הזקן, מהדרגה הכי נמוכה ועד הדרגה הכי גבוהה, אפשר להכניס את רובו ככולו של ציבור מבקשי ה' בימיו.

אז אם שואלים, איך יהודי כ"רשע וטוב לו" צריך להתמודד? התשובה היא שהוא מתמודד כמו הבינוני! כל העצות וכל ההדרכות שאדמו"ר הזקן נותן לבינוני, שהוא נחשב "כרשע", אלו גם הדרגות ל"רשע וטוב לו" שהוא בדרגה אל דרגת ה"בינוני". ההתמודדות, העצות והפתרונות הם זהים. אם כן, יש בוודאי עניין גדול מאוד ללמוד תניא, גם ברמה המעשית. זהו הספר הכי מעשי לכל מי שרוצה להתעסק מעט עם המהות שלו, גם אם הוא אדם שלא יגיע לדרגה השלימה של הבינוני.

על הבינוני אומר אדמו"ר הזקן שהוא לא עבר ולא יעבור עבירה אף פעם. האם לאדם שכבר חטא יש אפשרות בכלל להיות בגדר מי שמתקדם בדרך להיות בינוני?

הפשט הוא, שהבינוני נמצא כרגע במצב של "לא עבר ולא יעבור", ולא שבאמת מעולם הוא לא עבר. כלומר, כשהוא בדרגה של בינוני, המופרכות שלו מעבירות בעתיד והתיקונים המושלמים שלו לעבירות שהוא עשה בעבר, הם באופן של "לא עבר ולא יעבור". כל הפגמים שהיו לא השאירו שום רושם.

עיקר העניין שצריך לעבוד עליו, היא עבודת הבינוני. כמוכן, יהודי שכבר נמצא בדרגה של "בינוני", ונשמתו אינה במדרגה שיכולה להגיע לדרגה של "צדיק", צריך כל חייו להתאמץ

תסבירו לי: מה העניין הזה שאתם עומדים ברחוב ומניחים לאנשים תפילין? איפה זה כתוב בשולחן ערוך? מאיפה זה מגיע? דיברנו לילה שלם, ולא הצלחנו להסביר לו... בסוף, אחד החברים אמר לו: אם אתה לא מבין למה חשוב שיהודי אחר יניח תפילין, אתה גם לא מבין למה אתה מניח תפילין! היהודי התעקש ואמר: "אין לזה מקור בשולחן ערוך". לפי התניא, כשמבינים מהי המהות של מצווה, הדברים פשוטים בתכלית. הלא, אם התפילין האלה היו כשרים וההנחה הייתה כשרה והאדם הזה נולד לאם יהודיה, יש פה "ייחוד נצחי לעולם ועד"!

אפשר ממש לראות שכל מה שכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע חולל בדור שלנו בעניין ה'שליחות' ומבצעי המצוות, הכל נובע ויונק מתוך התניא. כל הדברים האלה הם פשוט הגשמה של התניא למטה מעשרה טפחים. מי שלא לומד תניא, מתקשה להבין את המעלה של מצווה אחת שיהודי

עושה, וממילא אין לו רצון לקרב יהודי רק בשביל מצווה אחת. הוא אומר: 'הוא הרי ממשיך לחלל שבת, אז מה הועלת לו?' זאת טענה שמי שלומד תניא כבר לא יעלה בדעתו לטעון, כי החסידות מלמדת על משמעות הדברים האלה בצורה הכי עמוקה.

מוח שליט על הלב

יש שאלה על התניא ששומעים מדי פעם גם מאנשים רציניים. הם שואלים, מה המקום של ה'געשמה' - העונג - לפי התניא? האם יש בכלל מקום להכניס את הרגש כלפי קיום המצוות - שמחה בשבת ומועדים וכו'? הרי אדמו"ר הזקן מדבר הרבה על שכל, ועל כך צעריך "מוח שליט על הלב"?

בכלל, "מוח שליט על הלב" בתניא מדבר בדרך כלל על "הלב" הנתון עדיין תחת שליטת הנפש הבהמית ומתאוה לענייני עולם הזה הנשלט על ידי ה"מוח" שנכבש על ידי הנפש האלוקית. אבל אתה שואל לכאורה ברגש בקדושה גופא, שגם הוא צריך להיות מצד חב"ד שבמוח, כמבואר באריכות בחסידות ומרומז גם בתניא פרק נ"א. ואכן, על פי התניא, רגש' אמיתי פירושו רגש שנובע משכל. כשאדם מחפש רק את הרגש, הוא מהר מאוד נופל לדמיונות. אדם אומר: אני עכשיו רוצה להיכנס לשמחה. למה שמחה? לא יודע, אין לי סיבות למה להיות שמח. אני רק יודע שעכשיו צריכים להיות שמחים, אז אני רוצה להיות שמח! יהודי כזה, גם אם הוא יצבט לעצמו את הלחיים, זאת לא שמחה אמיתית. נכון, "אחרי המעשים נמשכים הלבבות", ולפעמים צריכים - כמו בשמחת תורה - לרקוד בפועל ממש, גם אם הלב שלך לא שם. אבל אדמו"ר הזקן מבאר בתניא כיצד ניתן להגיע לשמחה אמיתית. כלומר, הוא משכנע את היהודי להבין על מה יש לו להיות בשמחה. שמחה כזאת היא עניין אלוקי! הנפש הבהמית בגסותה לא תקלוט את העניינים האלה. הפרקים שמדברים על השמחה, פונים אל הנפש האלוקית. יהודי שהנפש האלוקית מבצבצת בו לפעמים, ולא רק כחרטה על עבירות אלא גם ברמה קצת יותר גבוהה, מבין את הדבר הזה. גם אם הוא לא מגיע לרמה הגבוהה של הפרקים האלה, יש לו הרגשה ב"אפס קצהו ושמין מנהו". אם אתה

לא מבין מהי שמחה על עצם העובדה שאתה בן של הקב"ה, או על עצם זה שבלימוד התורה אתה מוציא את הנפש שלך מבית האסורים - מי שמעולם לא חשב והתבונן עליהם, לא יעזור לו לקפץ ולרקוד. זאת לא שמחה אמיתית. בתניא הדגש הוא להבין את הדברים, ומתוך ההבנה של הדברים והריכוז בהם יבוא כבר הרגש.

כך גם ביחס לשבת ומועדים שהזכרת, עונג השבת ועונג יום-טוב מגיעים מתוך ההבנה של הדברים. החסידות מסבירה מהי באמת השבת ומהו באמת יום טוב - מה קורה בעולם בזמן המיוחד הזה, ומה קורה בנשמות ישראל. אדם שמבין ומתבונן בזה, גם אם הוא עצמו לא שם, מכיוון שהוא מכיר את הנושא - משהו מתוך זה כבר שייך אליו. אבל מי שלא למד ולא מכיר, העונג שבת שלו מסתכם בטעם של הדגים והמרק... שוב, זאת לא שמחה, ויהודי כזה יכול להיות בשמחה אולי רק מכוח זה שהוא שותה קצת יין...

דיברנו על "מוח שליט על הלב". מאיפה באמת הרגש מגיע? יכול להיות אדם שמבין את הדברים טוב במוח, אבל שום דבר לא חודר אצלו ללב.

עיקר הבעיה שלנו היא לא ליצור את המערכת של "מוח שליט על לב". אדמו"ר הזקן מדגיש שזוהי מערכת טבעית, מולדת. יכול להיות אדם שאוהב לעשן, וכמה שתסביר לו שהעישון מזיק לו הוא עדיין מכור לסיגריות. אבל אם אותו אדם יושב מול רופא והלה מראה לו צילום ומסביר לו את מצב הריאות שלו, אזי ברגע שהוא מבין במוחש כמה זה מזיק לו - הוא מסוגל לגבור על הרגש. זה מצב תולדתי: ברגע שאדם מבין שמצב מסוים הוא טוב לו או שדבר אחר מזיק לו - למרות שהוא מכור לאותו דבר, הוא יכול להשתלט על ההתנהגות שלו. זה כוח שמובנה בנו.

הקושי להשליט את המוח על הלב לא בא בגלל שחסר משהו במערכת שלנו, אלא בגלל שחסר לנו משהו בהבנה. אין לנו הבנה עד כמה "אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו" להיות בתוך עבודת ה', כמו שאותו יהודי מבין כמה מזיקות הסיגריות אחרי מפגש עם הרופא שמעמיד אותו מול האמת. אם הייתה לנו ההבנה הנכונה, ממילא כבר המוח ישלוט על הלב. יש אמנם עונש מיוחד שהקב"ה נותן לרשעים גמורים, בכך שהוא לוקח מהם את העניין של "מוח שליט על הלב", ועליהם אומרים חז"ל ש"רשעים הם ברשות ליבם". אבל בדרך כלל ליהודי יש בטבעו הכוח של "מוח שליט על הלב". וכשיהודי מבין היטב עד כמה עבירה פוגעת בנפשו ועד כמה מצווה מחברת בינו לה', הלב שלו גם כבר יהיה שם.

העניין של "מוח שליט על לב בתולדתו" קיים גם אצל אומות העולם?

כן, זהו חלק מהטבע האנושי. העניין הוא, שבדרך כלל רק בענייני העולם הזה מבינים את הדברים עד הסוף. כשהרופא מסביר לך עד כמה דבר מסוים או הרגל שלך מזיק לגוף, אתה מבין היטב, כי זה משהו מאוד מוחשי אצלך. אפילו אם מדובר בנייתוח כואב שצריך לעבור, האדם מבין שהוא מציל את עצמו על ידי זה, והוא ירוץ להקדים את הניתוח כמה שיותר! פשוט בגלל שזאת הבנה מוחשית מאוד.

לעומת זאת, כשמדובר בעבודת ה', צריך לעמול על קירוב והמחשת העניין על מנת שההבנה של הנפש האלוקית תכבוש את המוח, זה עצמו דורש עבודה. אבל אחרי שהיא כבר כובשת את

המות, היא כבר שולטת על הלב.

זאת לא כפייה היצונית? לפעמים הלב נמשך למשהו מסוים בקדושה, ואנחנו אומרים לו: עצור. רק כשהמות ישלוט עליך זה יהיה אמיתי. יש פתגם ב'היום יום' שאומר שגם דברים טובים שמגיעים מהלב יכולים לנבוע מהנפש הבהמית, ולפעמים היצר הרע לובש גם שטריימל... אז גם אם יש לאדם חשק לעשות מצווה מרגש שבלב, עוצרים אותו ואומרים לו: לא, זה צריך לבוא מהמות.

הנפש הבהמית לעולם מטעה. אם היא רוצה דבר טוב, כנראה יש כאן תחבולה. כי כל המוטיבציה שלה היא להוריד את האדם. לפעמים הנפש הבהמית היא זאת שמביאה לאדם חרטה מעבירות, צער גדול ועצבות, כשהכוונה שלה היא להפיל אותו לעוד עבירות. לא יכול להיות דבר כזה שהנפש הבהמית חותרת לקדושה, אלא אם כן מדובר בצדיק שהגיע למצב של "בכל לבבך - בשני יצריך". כל זמן שנמצאים באותו עולם של הבינוני ושל הרשע, כל עוד הנפש הבהמית היא עדיין בהמה - גם אצל הבינוני היא אויב, כמו אצל הרשע. וכל דבר שמגיע מהאויב, גם כשזה נשמע כמו גארטל ושטריימל - "כבדהו וחשדהו", וליתר דיוק רק "חשדהו". יש כאן תחבולת היצר.

ליגמר איניש והדר ליסבר

נגיד שאדם שמע שספר התניא יכול לעזור לו בעבודת ה', אבל הוא רוצה אותו בצורה מתומצתת. האם לאדם בן זמננו, שרגיל לדברים קצרים ומתומצתים, אפשר איכשהו להקל את הלימוד בתניא, שדורש הרבה מאמץ ואורך רוח עד שמפיקים ממנו עצות לעבודת ה'. האם יש אפשרות לערוך התאמות?

בימינו יש הרבה ספרים שמבארים את התניא, מקצרים את התניא או מסמכים נקודות מתוך הספר. כמו כן, ישנם עניינים בתניא שהם גם סוגיות בפני עצמן. אנשים שואלים אותי למשל: נניח שאני מלמד תניא, ויש לי תלמידים שבאים רק לפעם אחת ולא יבואו לשיעור התניא הבא, מה לעשות איתם? איזה פרק ללמוד? במקרה כזה אני אומר להם: תלמדו את פרק ל"ב. פרק ל"ב הוא סוגיה אחת שלימה בפני עצמה, והוא מלמד את ההבנה של העניין האמיתי של אהבת ישראל. יש בתניא גם עוד פרקים כאלה, והם מתאימים למי שמחפש משהו מוגדר וקצר.

אלא שגם את זה צריך לסייג ולומר, שברור שכדי להבין את פרק ל"ב כראוי צריך ללמוד קודם כל את פרק ל"א ואת הפרקים הקודמים. אדמו"ר הרשב"ב כתב שהתניא הוא מבנה שכלי, כלומר שהספר כולו הוא מבנה אחד. בכל זאת, פרק ל"ב למשל, הוא מעין סוגיה בפני עצמה, ומתאים ללמוד אותו במצבים כאלה.

הדרך הישרה והאמיתית היא, לא ללמוד כל פרק בתניא בפני עצמו. אין פתרון קסם. יש אמנם ביאורים וסיכומים, אבל לימוד אמיתי הוא רק בהיקף של כל הפרקים ובעיון רציני.

יש לכת"ר עצה עבור מי שניגש פעם ראשונה לתניא, איך נכון ללמוד אותו? בלימוד ה'נגלה' יש מושג של "ליגמר איניש והדר ליסבר" - שאדם קודם כל יעבור מלמעלה על הספר, שיכיר את הצורה ואת המושגים, ואחר כך יעבור לעומק. האם זה נוגע גם לתניא?

בהחלט כן. רוב האנשים לומדים תניא בצורה של קודם כל "ליגמר" - לעבור מלמעלה - ורק אחר כך "ליסבר". ה"ליסבר", העיון של התניא וההבנה לעומק, לוקח שבועים שנה, שנות חיים. לכן גם אנו רואים אצל רוב לומדי התניא, גם אם חשבו שהם לומדים בעיון, התחושה היא שלאחר שלמדו פעם אחת את כל התניא יש צורך ורצון להתחיל שוב מחדש. להבין את עומק הדברים אי אפשר בפעם אחת. אבל להבין את המבנה, כן. לדעתי, זה הדבר הראשון שצריך ללמוד אותו.

אם מדובר על אנשים צעירים יותר או אנשים שחוצים בזמן, אפשר לומר להם קודם כל ללמוד את חמש-עשרה או שבע-עשרה הפרקים הראשונים, כדי לקבל את המבנה הראשוני. לפעמים דווקא כשלומדים תניא לאורך זמן, מתפעלים מכל שורה ומכל פרק בפני עצמו ולא רואים את המבנה הכללי שבפרקים. יש דווקא מעלה ב"ליגמר". קודם כל להבין את המבנה - איפה מתחיל עניין ואיפה מסתיים עניין - ואחר כך "ליסבר".

כמה זמן ביום צריך להשקיע בחור או אברך בלימוד תניא בכל יום? אנחנו יודעים שבישיבות, בפרט בישיבות בעולם הכללי, הזמן הזה שמוקדש לסדר מוסר הוא קצר ובסוף היום. עכשיו אנחנו מבינים שצריך להשקיע הרבה זמן.

אי אפשר לקבוע בזה מסמרות. על זה נאמר, "הכל לפי מה שהוא אדם". בוודאי שדקה או שתיים זה מעט מדי, אבל בסוף, "הכל לפי מה שהוא אדם".

כמה זמן ביום? אין לזה הגדרה אחת. יש סגולה נפלאה ללמוד את החת"ת, וכך לומדים כל יום חלק מהתניא. הלימוד הזה כבר נותן לאדם כמה דקות של לימוד תניא, אבל האמת היא שזה לא מספיק למי שרוצה ממש לעבוד לפי ספר התניא, כי הלימוד הזה מקיף את כל ימות השנה, ולומדים בו גם דברים מהחלקים האחרונים של התניא - "קונטרס אחרון" ו"אגרת הקודש". לכן בחור שרוצה לעבוד לפי ספר התניא, כדאי קודם כל שיהיה לו מדריך אישי או משיע שיראה לפי המצב שלו כמה נכון לו ללמוד בכל יום.

בְּדֶרֶךְ אֲרָכָה וּקְצָרָה

כאמור, כת"ר פרסם סדרת שיעורים מצולמים בתניא. האם אדם יכול להסתפק בשיעור ובצפייה בשיעורים האלה, או שצריכים דווקא ללמוד מתוך הספר ורק אחר כך לשמוע את שיעורי הסיכום?

אני חושב שיעדיף להכיר קצת קודם את הספר, ולא להסתפק בשיעורים האלה. השיעורים עצמם נאמרו בצורה כזאת שהאדם הממוצע יכול להבין ולקבל מהם. בשיעורים השתדלתי לתת בכל פרק הסבר רקע מהפרק הקודם, כך שאם אדם רוצה דווקא ללמוד פרק מסוים בתניא, הוא יכול לגשת אליו מתוך השיעורים. עם זאת, בוודאי שהמומלץ ביותר הוא ללמוד מתוך הספר, ולפי הסדר, ולא רק לשמוע.

חושב, שלקנות תענוגי שבת - ברבורים ושלי ודגים - זה להתענג על ה', זה לא יעלה על הדעת לכל מי שנחשף לתורת הבעל שם טוב. אפילו חיפוש של עונג בדברים רוחניים, שאדם למד כמה שעות או התפלל טוב - זה סוג של טפיחת שכם לעצמו, שלא קשור לעונג של דבקות הנשמה באור פני מלך חיים.

ואב אחד לבלנה

כיצד אנחנו יכולים לראות את האבחנה הזאת, שאדם מודע למדרגה שלו ולא מרמה את עצמו? הרי באופן פשוט, אנשים שיושבים ולומדים תורה ומדקדקים במצוות אומרים לעצמם: בשביל מה אני צריך את התניא? בסך הכל אני נוהר מעבירות, אז מה אני צריך פתאום דיבורים על ביטול ואהבה ויראה? מה הבעיה במה שאני עושה - הרי אני עושה מה שצריך על פי שולחן ערוך, ששם כתוב דבר ה'?

הנקודה היא כמובן, מה עומד מאחורי המעשים. עד כמה אותו יהודי לומד ומקיים מצוות מתוך שהוא אוהב את ה'? במקרה הטוב, מה שמניע את האנשים זה החינוך מגיל קטן שהחידר בו את הצורך לעשות את מה שכתוב בשולחן ערוך. יחסית זה מצב טוב - יהודי שגדל בבית טוב, ונהנה מלימוד תורה ומבין אותו. הבעיה היא, שאם הוא לא לומד על הביטול לה', ההנאה והסיפוק שהוא מקבל

מההישגים שלו מנותקים מהקדושה.

אדמו"ר הזקן מביא על כך משל מ"בין אדם לחבירו": התמסרות אמיתית - לחבר, או לכל אחד אחר - יכולה להיות רק עם אהבה גדולה או יראה גדולה. רק מי שאוהב או מעריך מישהו, יהיה מוכן ללכת בשבילו עד הסוף. וכך גם "בין אדם לקונו": אם האיכות הפנימית איננה, יכול להיות שתעשה מה שצריך אבל זה לא יהיה "לשמה". האם יהודי שאף פעם לא התעסק עם ההבנה של גדלות ה', ולא יודע מה זה לאהוב את ה', יכול באמת לעשות הכל לשם שמים? אדם כזה בעצם מחפש את ה"להתענג" שלו.

רואים את ההבדל בשעת מבחן, כששומעים ל"ע על צרות שעוברים יהודים אחרים. יהודי שאין לו אהבה ויראה, אומר אז לעצמו: "אצלי, בחוג שלי הכל בסדר, מה אכפת לי שיהודים אחרים סובלים? זה לא שייך אלי". רואים שאין לו שום תחושה נשמתית אמיתית. אם עבודת ה' שלו הייתה באמת "להתענג על ה'", לא ייתכן שהוא לא מרגיש בצער של יהודי אחר. אהבת ישראל היא המבחן. אם אתה רואה יהודי שבווערת בו אהבת ה', תראה שגם אכפת לו מכלל ישראל, והוא מוכן לשלם מחיר עבור כלל ישראל. יהודי כזה, זה יהודי שהנשמה מתחילה להתגלות בו. הרי לא יכול להיות שאדם חי במשפחה ומאוד אוהב את אבא שלו, אבל כשהאבא מאבד ילדים אחרים הוא נשאר לגמרי אדיש, ואומר לעצמו: "העיקר שאני ילד טוב". אם יש לך אהבה ויראה, אתה מבין שאבא שלך הוא גם אבא שלהם! האדישות היא סימן לכך שאתה לא אוהב את אבא! אתה רק אוהב את זה שאתה הבן של אבא. יהודי שמונע באמת מאהבת ה' - צריך להיות מאוד מוטרד מהמצב של יהודי אחר.

כת"ר מוסר הרבה שנים שיעורים בתניא, וחי את הספר כל הזמן.

אפשר לומר, שמה שמויחד בתניא לאנשים בדור שלנו, זאת ההבנה שמתעסקים עם אמת, ואמת דורשת ביטול. כל השאלות האלה שנשמעות בימינו: "אני רוצה שמחה", "אני רוצה עונג שבת", "אני רוצה להרגיש משהו" - אלה שאלות שאדם שם בהן את האני שלו במרכז. הוא מסתכל על הספר כמין ספק שירות. אני רוצה לארגן את החיים שלי יותר טוב, אז מהו הספר שיעזור לי עכשיו בעצה לחיים? באמת לגישה כזאת קשה עם התניא, כי התניא לאורך כל הספר מסביר לך שאם אתה רוצה לארגן את החיים שלך - תן את עצמך לקב"ה. זה הדבר שמבהיל אנשים. אני רוצה להישאר מי שאני, ושהקב"ה יעשה לי טוב. לא שאני אהיה באמת עבד ה'.

עם הבעיה הזאת אין ברירה אלא להפנים את דברי המשנה: "אני נבראתי לשמש את קוני". אני חושב שזה היה המאמר חז"ל שהיה הכי שגור אצל הרבי. בתניא, בכל פרק, מתחילתו ועד סופו, התחושה היא ש"אני נבראתי לשמש את קוני". אני לא יודע מה התחושה עם ספרים אחרים, אבל היום אנשים אומרים: 'קשה לי לראות את האמת הזאת. תן לי משהו שישמח אותי, תן לי עצה, תן לי משהו שיגרום לי להרגיש טוב...'. יהודי כזה בעצם בא ואומר: אני במרכז. עכשיו אני שואב מתורה ומצוות חיזוק ועידוד, כדי שיהיו לי חיים יותר נעימים...

למען האמת, זהו קושי שקיים לדעתי בכלל ספרי החסידות, החל מספרי הבעל שם טוב עצמו. הבעל שם טוב היה הראשון שהוריד לעולם בצורה הכי ברורה את האמת האלוקית ש"אין עוד מלבדו". ידועים דברי הבעל שם טוב, שהובאו בפתיחת שער היחוד והאמונה שבתניא, שהתוכן שלהם מוביל להבנה שאין עוד מלבדו -

אין עוד מציאות. קשה מאוד לאדם להכיר באמת כזאת.

אחרי הקושי הזה נוסף עוד קושי ליישם את האמת הזאת בתוך החיים, שזה סיפור רציני בפני עצמו. לשים את החיים בכיוון הזה - שהקדוש ברוך הוא, תורתו ומצוותיו הם במרכז, ואני רק שליח שלו - זאת מהפכה של ממש. להבין שאני עושה את מה שהקב"ה רוצה, ולא מה שטוב לי ונעים לי, זאת משימה שמרתיעה אדם בן זמננו. להבין שהמטרה המרכזית היא לממש את ה"תאווה" של הקב"ה להיות לו "דירה בתחתונים", ולא איך אני מגיע לשלמות יותר נעלה - זה קושי שיכול להתרועע אנשים בלימוד של התניא.

אבל האמת היא, כמובן, שברגע שלומדים ומבינים נכון ומצליחים קצת להשתעבד לרצון ה' - זוכים לאושר הכי גדול של יהודי עלי אדמות. כשיהודי זוכה לחיות בתוך האמת ובתוך מה שהקב"ה באמת רוצה, ולהיות שליח שלו - הוא חי במדרגה שהיא הרבה יותר חזקה מכל הפחדים הראשוניים.

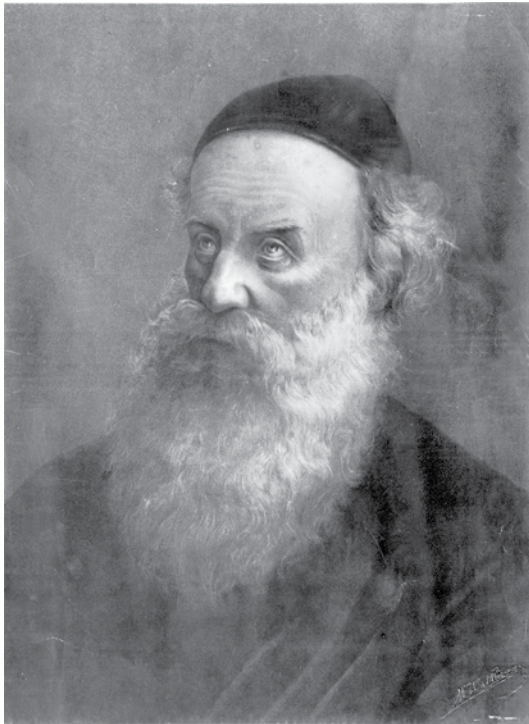
הזכרתם את המושג של לעשות נחת רוח לקב"ה על ידי ביטול. איך האמירה הזאת מסתדרת עם הפתיחה הידועה של המסילת ישרים, ש"האדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכנתו"?

"להתענג על ה'" פירושו, להגיע למדרגה הגבוהה של "אהבה בתענוגים". זאת דרגה מאוד גבוהה בהתגלות של הנפש האלוקית עצמה, ששייכת רק לצדיקים. האם ניתן לפרש שהפשוט במסילת ישרים הוא רצון לזכות שהקב"ה ייתן לנו את תענוגי העולם הזה? ודאי שלא! אין בנפש הבהמית מושג של "להתענג על ה'". אין משהו בעולם של הנפש הבהמית, כבהמה, שהיא יכולה לקיים בו "להתענג על ה'". להתענג על ה' זהו מושג שקיים בנפש האלוקית, ובדרגות היותר גבוהות שלה. לפרש "להתענג על ה'" כמו שהעולם

איִכָּה?

השר המלומד שנכנס לתא הכלא והכיר את פירוש רש"י, השתומם מהפירוש שהציע אדמו"ר הזקן < מר ויינר שהרהיב עוז ושאל את הרבי שאלה ישירה, קיבל מענה שהחזיר את השאלה אליו > איִכָּה? - שאלה המהדהדת תמיד בחלל העולם >> לקראת כ"ד טבת, יומא דהילולא דרבנו הזקן זי"ע

שהשתתף בהתוועדות י"ט כסלו בבית מדרשו. חושבני שהיה זה בשנת תשי"ח, אז סיפר הרבי בהתוועדות את הסיפור הבא (נדפס לאחר מכן גם בלקוטי שיחות חלק א, יט כסלו):

בעת שהיה אדמו"ר הזקן אסור בבית הסוהר כמפורסם - בגלל הקטרוג אודות פרסום והפצת תורת החסידות, מאסר שממנו השתחרר אחר כך ביי"ט בכסלו שהפך לראש השנה לחסידות - עמד בפני חקירות נוקבות ושאלות שונות שהופנו אליו מאת חוקרים ומלומדים אודות שיטת ותורת החסידות.

הרבי הריי"צ סיפר כי באחד הימים נכנס לתאו של רבנו אחד משרי הממשלה שהיה מלומד ובקיא בתנ"ך, ובתוך דבריו אמר שרצונו לשאול את רבנו שאלה: מה הפירוש בכך שהקב"ה שאל את האדם "איִכָּה"? והרי הקב"ה בוודאי ידע היכן הוא.

בתחילה השיב לו רבנו כפירוש רש"י, "יודע היה היכן הוא, אלא ליכנס עמו בדברים שלא יהא נבהל להשיב אם יענישהו פתאום". אך

השר לא התרצה בכך. הוא אמר שהוא יודע כבר מה כתוב ברש"י, ורצונו לשמוע כיצד מפרש זאת רבנו עצמו.

שאלו רבנו: "האם אתה מאמין בנצחיותה של התורה?" "כן", השיב האיש.

או אז אמר לו רבנו: "איִכָּה" היא שאלה שהקב"ה שואל תמיד כל אדם באשר הוא. לא רק את אדם הראשון בזמנו, אלא כל איש ואיש מאז ועד עולם, הקב"ה פונה אליו ושואלו: אתה חי כך וכך שנים -

דרך אגב, רבנו לא אמר "כך וכך שנים" אלא נקב במספר מדויק של שנים, שהיה תואם בדיוק לגילו של השר...

- אתה חי כך וכך שנים, אבל איִכָּה?

כ"ק אדמו"ר הרש"ב זי"ע התבטא פעם, אשר ביום הילולא של צדיק ונשיא בישראל נשמתו מעוררת רחמים מעצמה על כל תלמידיו הקשורים עמו. אך בשעה שחסידיים יושבים יחד להתוועד וללמוד מתורתו של בעל ההילולא, הרי זה כמו כתיבת והגשת 'פדיון נפש' אליו, והדבר מעורר עוד יותר רחמים והשפעות טובות לכל המשתתפים.

אי לכך מתאים לעסוק עתה באחת מתורתיו של רבנו, כ"ק אדמו"ר הזקן זי"ע.

לפני כמה שנים נפטר בירושלים יהודי ושמר הרברט ויינר. קודם לכן התגורר שנים רבות בניו ג'רזי, והתפרסם בעקבות ספר שכתב באנגלית ושמר 'תשע וחצי מיסטיקנים - הקבלה בימינו', אודות תשעה אנשי רוח שהוא פגש בחייו. אחד הפרקים בספר מתעד שתי פגישות 'יחידות' שהיו לו עם הרבי, והוא מגולל בו את כל הדיון המעמיק שהיה ביניהם. מלבד זאת, היה מגיע מעת לעת להתוועדות אצל הרבי.

ראיתי פעם מכתב שכתב לרבי לאחר

אלפי יעדים נתיב אחד!

נתיב פרו - היחיד שמגיע לכל בתי הכנסת בארץ!
אלפי בתי כנסת נהנים כל שבוע מחלוקת עלונו שבת בצורה הטובה והמשתלמת ביותר.

רוצה שהעלון שלך יגיע ליעדו?
סלפון אחד והוא נבנתב הנכון!

נתיבפרו
בנה מצליחים בשוט

074-703-5009

היכן אתה? האם אתה מבצע את התכלית לשמה נבראת? האם אתה מנצל את היכולות והכישרונות שלך? האם אתה הולך בדרך המביאה אותה להיות מי שאתה צריך להיות, ולבטא את האלוקות שבך?

"איִכָּה", אם כן, לפירוש רבנו אינו רק במובן של שאלה גיאוגרפית גרידא אלא זו שאלה קיומית, היכן אתה עומד בחייך עלי אדמות?

השר ששמע את הדברים יצא מכליו. הוא נפעם לא רק מרוח הקודש אלא מהמסר משנה החיים של תורת החסידות, מה שעמד בבסיס הדיון והמאסר כולו.

הצלה מכלות הנפש

בעת ההתוועדות, כשהרבי סיפר את המעשה

בְּפִיָּה וּבִלְבָבָהּ לַעֲשֹׂתוֹ

המשך מעמוד 11

האם באמת ראיתם שאנשים שמחזירים לתניא הם אנשים שונים? האם הלימוד בתניא באמת משנה את החיים שלהם ואת המהות שלהם? האם הם באמת שונים מאנשים שלא מכירים ולא חיים את התניא?

ללא ספק, לימוד התניא יוצר סביבה אחרת. כשלוּמדים תניא, המשמעות של מצוה משתנה לגמרי! אדמו"ר הזקן מְבַאֵר שבקיום מצוה, יהודי מתקשר בקדושתו של הקב"ה בדרגה עליונה של "סובב כל עלמין". כשיהודי לומד ומבין את זה, המשמעות שיש לו בקיום מצוה היא אחרת. כשיהודי לומד מה זו תורה, ולומד שהיא חכמתו של הקב"ה, הלימוד הוא אחר! שלא כמו אלה שחושבים שתורה היא הישגיות ותפילה היא דביקות. בתניא, תפילה היא סוג אחד של דביקות ותורה היא עוד סוג של דביקות. ההבנה של הדברים האלה, משנה את ההסתכלות על התורה והמצוות ועל מה זה יהודי.

כל זה נוגע ל"קום ועשה". השאלה היא אם גם כשאדם בא לתאוה מסוימת, יש כוח בלימוד הזה שיכול לעצור אותו?

בוודאי. ושוב, "הכל לפי מה שהוא אדם". כשאדם מונח בעצמו ואוכל ושותה ונהנה כל היום, גם אם הוא ילמד תניא וידע את זה כשכל צרוף גרידא, כנראה שהלימוד לאו דווקא ישנה אותו. אבל כשאדם לומד תניא ומבין מה הסיפור, והוא גם רוצה לעבוד את ה' – אז הוא נוגע בעניין האמיתי של משמעות הדברים הללו. כאן הוא עוסק בדברים איך שהם מצד הקב"ה ומצד הנשמה. עד כמה כל אדם מוריד ומיישם את הלימוד הזה עד למטה מעשרה טפחים – זה תלוי בו, עד כמה הוא מסוגל ורוצה באמת להתקדם.

אור וחיות נפשנו

לסיכום, בעומדנו לקראת כ"ד בטבת, יומא דהילולא של רבנו הזקן, בעל התניא זי"ע, מה עלינו לחשוב ולעשות לאור כל האמור?

כ"ק אדמו"ר הרשב"ב קרא לתורת החסידות "אור וחיות נפשנו ניתן לנו". שעות יום ההילולא הן מסוגלות מאוד להיכנס לענייני חסידות. לכן, גם מי שעד עכשיו, מאיזו סיבה שלא תהיה, נשאר מחוץ לעניין, וחשב שהוא יכול להגיע לאהבת ה', ליראת ה', ולנעימות של "קרבת אלוקים" בלי ספר התניא, זה הזמן המתאים והמסוגל לדבוק באור כי טוב. כל יהודי שהוא נשמה בגוף – זה היום עשה ה' להתקשר מחדש עם הנשמה שלו ועם הקב"ה על ידי לימוד החסידות.

הביטוי "אור וחיות נפשנו", מבטא את עצם העניין – ההבדל בין מקום חשוך למקום מואר, או בין אדם מת לאדם חי, הוא לא הבדל של פרטים. ברמת הפרטים, לגוף יש רמ"ח איברים ושס"ה גידים בין כשאדם חי ובין כשהוא ל"ע מת. ההבדל בין מי שיש בו חיות למי שאין בו חיות הוא הבדל מן הקצה אל הקצה.

"אור וחיות נפשנו" – יש לנו נפש, יש לנו נשמה אלוקית, אבל בלי שיהודי מגלה אותה היא כמעט שלא מורגשת. בתניא כתוב שהנשמה היא נר, אבל הנר צריך חמצן. הרוח, היא בעצם מה שנותן לנר לדלוך. בלי רוח, בלי אוויר, הנר עלול בכל רגע לכבות. כך, אמנם יש לנו נשמה, אבל בלי לימוד החסידות – בלי להכניס את הנר למצב שהוא ידלק באמת – בלי שדואגים לאור וחיות לנפש, יכולים להגיע למצב שבו מתחילים להתפלפל אם בכלל הנשמה קיימת. כשאדם חי, הוא מרגיש את החיות האמתית בכל נפשו ומאורו.

שה' יעזור, שאור וחיות נפשנו יינתן לנו, ונזכה ללמוד את התניא שוב ושוב, עומק לפניים מעומק, ונזכה להוציא ממנו נקודות שהן ממש מעשיות לחיים שלנו, ולחיות כך באמת. וזה יזרו עוד יותר את קיום העידן "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", כאשר העולם כולו יהי' דירה ממש לעצמותו ית', כמבואר בתניא באריכות, בכיאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

אמן. תודה רבה. ■

המופלא הזה, הוסיף ואמר כי היה זה חסד גדול שהקב"ה עשה בכך ששר פלוני יבוא לבקר את רבנו בתא מאסרו וישאל אותו שאלה זו. מדוע?

ביושבו בבית האסורים התבונן רבנו אודות גודל הזכות שנפלה בחלקו בכך שהובל למאסר עבור לימוד והפצת תורת החסידות, וכך ביכולתו למסור את נפשו עבור תורת הבעל שם טוב והמגיד ממזריטש. האושר והתרוממות הנפש שהיו לו ממחשבות אלו הובילו את נשמתו להתגבר על כלי הגוף, וכמעט קט עמד לפני 'כלות הנפש'.

התעוררות הנשמה – נשמתו העילאית של אדמו"ר הזקן – לצאת מכבלי הגוף עבור קדושת ה' ותורת החסידות, היתה כניצוץ הרוצה לשוב ולהתחבר עם מקורו באבוקה הגדולה, והרי יודעים אנו המסופר שהיה נשמע דרך הרגילה מפיו של רבנו: "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ. אין אני חפץ בגן עדן שלך, אין אני רוצה בעולם הבא שלך. רצוני בך עצמך בלבד".

אלא שאז, בשעה ההיא – אמר הרבי – אירע ביקורו של השר ושאלתו עליה התבקש רבנו להשיב. ומענה זה עורר את רבנו עצמו למחשבה: הלא הקב"ה שואל גם אותי, אייכה? על כרחך אתה חי, למלא את שליחותו למלא פני תבל מתנובת התורה. הודות לכך שקטה רוחו של רבנו, ולאחר המאסר הפנה כל מעייניו להתרחבות והתפשטות תורת החסידות ביתר שאת.

ה"אייכה" של הרבי

כאמור, לאחר ההתוועדות כתב מיודענו מר ויינר מכתב לרבי, וכיון שהיה רגיל לנהוג בפתחות יחסית – אם כי ברגש כבוד – כלפי הקודש, כתב שברצונו להרהיב עוז ולשאל את הרבי: האם גם הרבי שואל את עצמו שאלה זו המהדהדת משמי מרום בכל עת: אייכה?!

והוסיף מר ויינר וכתב, שאם אכן גם הרבי שואל את עצמו "אייכה?" – מבקש הוא שהרבי יחלוק עמו את תשובתו, מה הוא משיב על השאלה הזו.

הרבי ענה לו בתוכן זה:

בוודאי, גם אני שואל את עצמי שאלה זו לעיתים קרובות. ואם רוצה אתה לדעת מה התשובה שלי, אומר לך:

על כל אדם מוטל לחפש ולמצוא מה תפקידו בחייו, לשם מה העמיד אותו הקב"ה במקום זמן זה דווקא. אך כאשר ניתן לאדם תפקיד של הנהגה והוראה לאחרים, מרכז הכובד של חייו משתנה ועובר אל האנשים הנתונים תחת אחריותו. עלי לשאול את עצמו תדיר מה נעשה עם המושפעים ממנו, ואיזה שינוי לטובה מתרחש בחייהם.

השאלה "אייכה", אם כן, היא אודות התפקיד העיקרי בחיים של אדם, ועבורי – כתב הרבי – היא מתמקדת ברווחתם הרוחנית והגשמית של אחרים.

סיים הרבי בכתבו למר ויינר: מי יכול לענות על השאלה "אייכה" שלי? אתה! אם אתה כמושפע ממני אכן מטיב את מצבך ומעמך בתורה ומצוות ומעשים טובים, זו התשובה ל"אייכה" שלי.

לחיים, לחיים ולברכה. אין ספק כי כל מי שזכה לטעום ואפילו רק ללחלח את שפתותיו מתורתו של אדמו"ר הזקן, בספר התניא או בשולחן ערוך שלו, בסדרת מאמרי אדמו"ר הזקן, או בספריו תורה אור ולקוטי תורה, וכך גם מי שזכה להשתטח על ציונו הקדוש בהאדיטש, מה גדול אושרו ומה רבה זכותו.

נאחל זה לזה שזכות זו ועבודתנו לזכור תמיד את שאלת "אייכה" ובקשת התשובה ההגונה לה, יביאו שפע ברכה והצלחה לנו ולכל אשר לנו, וימלא ה' משאלות לב כל אחד מאיתנו בגשם וברוח, מתוך הרחבה והצלחה מרובה עד בלי די. ■

נשמתא דאורייתא

ביאורים מתורת חב"ד לדף היומי

רשות למשחית במכת בכורות

מאי דכתיב ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים (ס.א)

ולכאורה: הלא גם בשאר המכות "ניתנה רשות למשחית", ומכל מקום לא הוצרכו בני ישראל לזהירות מיוחדת על מנת להגן עליהם מפני המשחית - ולמה דוקא במכת בכורות הוצרכו לכך? ויש לומר:

מטרת המכות, בעיקר, לא היתה רק לשם הכאת המצריים, אלא כדי שידעו "כי אני הוי'", וכמו שנאמר בפירוש בכמה מן המכות: "בזאת תדע וגו'", "למען תדע וגו'", "בעבור תדע וגו'". ולפיכך לא היה צורך בדבר עבור בני ישראל, שהרי לבני ישראל היתה כבר הידיעה באלקות אף מבלעדי זאת.

אבל המטרה של מכת בכורות היתה להמית את בכורי מצרים ולאבדם לגמרי, ולא כדי שהם בעצמם ידעו על ידי זה "כי אני הוי'". ולכן במכה זו עלולה מדת הדין לטעון שאין לחלק בין בני ישראל לבכורי מצרים ("מה נשתנו אלו מאלו"), כיון ש"הללו עובדי עבודה זרה וכו'".

ובשביל להגן מפני המשחית, היה צורך ב"אות". והענין בזה:

מכת בכורות מקורה מבחינת "הקב"ה בכבודו ובעצמו" - שלמעלה לגמרי מהשתלשלות (ולכן זמנה היה בחצות הלילה דוקא, לפי שברגע חצות הלילה בדיוק מאיר אור שלמעלה מהשתלשלות, ולכן בכחו של רגע זה לחבר את שני חצאי הלילה - חסד וגבורה).

דרגא זו היא למעלה ממת הדין, וממילא אין בה כל מקום לטענות של מדת הדין. טענות של שכל בכוחן לתפוס מקום במדריגות של סדר ההשתלשלות, המדודות והמוגבלות, אבל למעלה מסדר ההשתלשלות, במדריגה שהיתה במצרים בשעת מכת בכורות - אין מקום כלל לטענות שכליות.

יתרה מזו - במכת בכורות האירה האהבה העצמית של הקב"ה לישראל, אהבה שלמעלה מכל טעם ולמעלה מכל חשבון. ומצד אהבה עצמית זו, הנה אפילו כאשר השכל מקשה "מה נשתנו אלו מאלו", "הלוא אח עשו ליעקב" - הרי שווים הם זה לזה - מכל מקום אומר הקב"ה: "ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי", היינו שאוהב הוא את ישראל להיותם בניו, "בנים אתם לה' אלקיכם", ואהבת אב לבניו אהבה עצמית היא, שאין שום טעם וטענה שכליים יכולים לדחותה ולפגום בה.

"אות" - כלי לקבל בפנימיות את האהבה העליונה

אלא שבכל זאת היה צורך ב"אות". והטעם לכך:

כל ההמשכות האלקיות הבאות מלמעלה נמשכות רק על ידי עבודתם של ישראל למטה בעולם הזה. וגם לצורך הגילויים שלמעלה מהשתלשלות, עד לאהבה העצמית של הקב"ה לישראל, יש הכרח בעבודה, והטעם לכך הוא - כדי שהאהבה תהיה בגילוי (ותקבל בפנימיות) למטה.

אך הכרח הוא שעבודה זו תהיה בדומה להמשכה - עבודה שלמעלה מטעם ודעת, כלומר, למעלה מהשתלשלות הכחות הפנימיים שבאדם.

ולכן גם האות בבתי ישראל לבילי מכת בכורות היה מדם מילה ודם פסח, כי בדמים אלו בא לידי ביטוי הקשר של יהודי לקב"ה באופן שלמעלה מטעם ודעת:

כריתת הברית של יהודי עם הקב"ה ע"י מצות מילה היא קשר שלמעלה מהשכל (והדבר ניכר בכך שהמצוה היא למול ילד יהודי בהיותו בן שמונה ימים, בעת שעדיין אינו בר-שכל כלל);

ועל דרך זה מצות קרבן פסח היתה אז באופן של מסירת נפש, למעלה מטעם ודעת, שהרי השה שלקחו לקרבן פסח היה "תועבת מצרים", עבודה זרה של מצרים, ובני ישראל לקחו שה זה והחזיקו בו ארבעה ימים לנגד עיני המצריים, ואמרו בגלוי שבכונתם לשחטו

מחשבה ואהבה

פתח בכר וסיים בחבית (כ.א)

פירוש, כי יש ב' מיני כלים, קטנים וגדולים. כי הכלים הם האותיות, ואותיות אלו, במחשבה הם כלים קטנים, ובאהבה הם כלים גדולים.

והענין הוא, כי המחשבה מחשב על ידי אותיות, והם המחברים את המחשבה עם המעשה, ואלו האותיות הם מועטים. וגם לאהבה יש אותיות, כי במה הוא אוהב - הוא באותיות, והאותיות הם ג"כ מחברים את האהבה עם המעשה, אבל אותיות אלו הם כלים גדולים.

וזהו פתח בכר, כלים קטנים, במחשבה, וסיים בחביות, באהבה, בכלים גדולים.

(על פי אור תורה סימן תסד)

יחודא עילאה ויחודא תתאה

בהקדמת תיקוני זהר (יד, א) איתא ד"כד" היינו שכינתא תתאה. ובוהר ח"ג (רמה, ב) איתא ד"חבית" איהי שכינתא עילאה.

והענין בזה הוא דהנה בקריאת שמע יש ב' בחינות מסירות נפש: א) למסור נפשו באחד. ב) ואהבת בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך. וההפרש שביניהם הוא מצד ב' דרגות בהתבוננות:

הבחינה הא' למסור נפשו באחד הוא - מחמת "שמע ישראל כו'", כי שמע מלשון הבנה, שהיא התבוננות בגדולת אין סוף ב"ה, איך שהוא אחד כמו קודם שנברא העולם בלי שום שינוי כמו שכתוב אני הוי' לא שניתי כו', אתה הוא עד שלא נברא כו', כי לפניו ית' אין שום העלם מעלים ומסתיר כלל כי כולא קמיה כלא חשיב כו'.

ועל ידי התבוננות זאת יקיים מה שכתוב ולא תחללו את שם קדשי, פירוש, שלא לעשות מקום חלל להיות דבר נפרד ממנו ית' ח"ו. וממילא בטלים כל התאוות והישות ולגרמיה כו', ויתבטלו כל רצונותיו ולא ישאר שום רצון רק אליו ית'.

והבחינה הב' הוא בחינת ביטול היש, דהיינו שהוא יש ודבר אלא שמבטל את עצמו שרוצה ליכלל וליבטל.

ולכן מפסיקים בין ב' בחינות מסירות נפש הג"ל בברוך שם כבוד כו', שהוא בחינת יחודא תתאה, שמבחינת מלכותו נתהוו כל הנבראים מאין ליש לפי שאין מלך בלא עם, זהו מקור קיום וחיות כל הנבראים. מה שאין כן יחודא עילאה הוא בחינת ביטול ממש במסירת נפש.

וב' בחי' אלו נקרא בלשון הקבלה שכינתא עילאה ושכינתא תתאה כו'.

(על פי אגרות קודש ח"י"ח ע' קג. לקוטי תורה שיר השירים א, א-ב)

כד טבת

ענין כ"ד טבת אפשר לומר על פי מה שכתוב בספרים על רבקה "ותער כדה" דקאי על כ"ד ספרים דאורייתא, והיינו גליא דתורה, וזהו ענין פתיחה בגליא דתורה, כדי לבא אחר כך לחבית, בחינת סתים דאורייתא.

וזהו גם עניינו של כ"ד טבת, יום ההילולא מרמו על כ"ד ספרים דאורייתא, היינו תורת אמת שבנגלה שהשאר, ובי"ט כסלו הוא גילוי הנפלאות - רזין דאורייתא, וכדי שיומשכו אלו הנפלאות שבסתים גם בגליא דליה, על זה יש ל"ג ימים מן אחר י"ט כסלו עד כ"ד טבת, בבחינת "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך", שיהיה חיבור סתים דאורייתא עם גליא.

(על פי כתבי רח"א ביחובסקי ע' קטו)

ולהקריבו לפני הקב"ה. והרי זו עבודה של מסירת נפש בפועל. ועבודת המסירת נפש בגילוי של ישראל, למעלה מטעם ודעת, עוררה בגילוי גם למעלה את האהבה העצמית שלמעלה מטעם ודעת, וזהו הגילוי של חצות הלילה.

(על פי אוצר לקוטי שיחות שמות, שיחה ג' לפרשת בא)

יציאה בשליחות הצדיק

לְעוֹלָם יִבְנֶנּוּ אָדָם בְּכִי טוֹב וַיֵּצֵא בְּכִי טוֹב (ג, ט)

כאשר יוצאים לדרך, דהיינו היציאה מבית הכנסת ומבית המדרש – לעסוק בעניני העולם, עובדין דחול, הרי על זה אמרו ש"כל הדרכים בחזקת סכנה", היינו ריבוי הטרדות והמחשבות בעניינים תחתונים כענייני הפרנסה, ובעניינים רוחניים כמו עסקנות ציבורית שמפריעים ללימוד התורה וקיום המצוות.

אמנם, הסכנה היא רק כאשר הולכים לבד, אבל כאשר אומרים "תפלת הדרך", "שתוליכנו לשלום". ותחזירנו לשלום", והולכים בשליחותו של הקב"ה, אזי אין חשש סכנה.

כי כל נשמה היא "שליח" של הקב"ה – "אדם העליון", "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" – להשלים את הכוונה העליונה, וכאשר הולכים בתור "שליח" – ש"שליח" היינו מי שאינו משנה מדעת המשלח – אזי ישנו כח המשלח, שיהיה "תוליכנו לשלום" ו"תחזירנו לשלום".

"תוליכנו לשלום" – היינו שנשלים את הכוונה דירידת הנשמה בגוף, ולא נישטף ב"מים הזיוניים" של העולם; "ותחזירנו לשלום" – הוא ענין עבודת התשובה, שהרי תשובה היא לא רק על חטא ועון, אלא כמו שכתוב "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה", היינו, שכפי שנשארים בגוף, משיבים את כל העניינים למשלח, ל"אדם העליון".

אמנם, על זה יש צורך ב"ממוצע" – "ממוצע המחבר", "אנכי עומד בין ה' וביניכם", ועל זה אמרו "יצא בכי טוב": "טוב" – קאי על צדיק, כמו שכתוב "אמרו צדיק כי טוב". וגם: "טוב" בגימטריא י"ז, שזהו ענין "יוסף בן שבע עשרה שנה", והרי ענינו של יוסף הוא – צדיק, שעליו נאמר "אמרו צדיק כי טוב", והיינו, שכאשר יוצאים לדרך, צריך כל אחד ליטול עמו את ה"צדיק כי טוב", היינו, להיות שלוחו של נשיא הדור, ואז מובטח לו ש"שלוחי מצוה אינן ניווקין", ולא זו בלבד שאינו ניווק, אלא גם עושה מהעולם דירה לו ית', וממלא את שליחותו של הקב"ה במילואה.

(על פי תורת מנחם ח"ח ע' 161-162)

כל ישראל בני מלכים

מֶלֶךְ פּוֹרֵץ לְעִשׂוֹת לֹא דֶרֶךְ וַאֲיֵן מוֹחִין בִּידוֹ (ג, ט)

כל יהודי הוא בן מלך, ויתירה מזה – מלך, כדאיתא בתקוני זהר (בהקדמה א, ב), הרי מלך פורץ גדר כך שאין עליו שום גדרים מדידות והגבלות, ולכן הן אמת שמתחיל עבודתו מאל"ף ב"ת, אבל אין לו הגבלות כלל וביכלתו לפרוץ גדר ולהגיע עד לתכלית השלימות.

(ע"פ תורת מנחם ח"ו ע' 113)

מעילה בנפש האלוקית

המועין מענת נגב בפקדון, משלם תשלומי כפל.. מנא הני מילי, דתנו רבנן, על כל דבר פשע – כלל, על שור על חמור על שה ועל שלמה – פרט, על כל אבידה – כלל.. (ג, ט)

כל יהודי הוא שומר על פיקדון שהפקיד בידו הקב"ה – היא נשמתו, שהיא "חלק אלוקה ממעל ממש". תפקידו של יהודי הוא – לשמור כראוי על פיקדון זה, ולא רק שמירה בלבד שלא תיפגם על ידי חומריות העולם, אלא גם להשיג את המטרה שלשמה ירדה הנשמה – "ירידה זו היא צורך עלייה".

על שמירה זו משביעים אותו לפני ירידתה למטה "תהי צדיק ואל תהי רשע".

אמנם יתכן שיהודי יפשע בפיקדון וימעול בשבועה, וזהו על כל דבר פשע, והסיבה לפשיעה היא – מצד שור, חמור שה ושלמה, אלו הם פרטי סוגים בנפש הבהמית הגורמים ל"על כל אבידה" של הנפש האלקית רחמנא ליצלן.

שור הוא "שור נגח". חמור – "חמרא בתקופת תמוז קרירא ליה", ענין הקרירות. שלמה, היינו "ובגר בוגדים בגדו". ו"שה" הוא ענין "שה פזורה ישראל" – איבוד התוקף העצמי של יהודי, והימשכות אחרי

הסביבה הגויית, מתוך רגשי נחיתות ביהדות – בניגוד למה שכתוב בתחילת השולחן ערוך: אל יבוש מפני המלעיגים עליי.

והתקן על כך הוא – תשלומי כפל, והיינו כמאמר רז"ל שהובא באגרת התשובה "הי רגיל לקרות דף אחד יקרא שני דפים כו", ומבאר שם שזהו כמו חוט שנפסק שבמקום הקרע קושרים קשר כפול ומכופל, ואזי "מדה כנגד מדה" – הקב"ה לא רק יבטל את הזדונות, אלא יהפוך אותם לזכויות, והנפש הבהמית תגיע אף היא לאהבת ה' – "בכל לבבך בשני יצריך"!

(על-פי לקוטי שיחות ח"א, עמ' 155)

עבודת ה' מתוך פריצת גדר

היצר הרע הוא ערמומי, ומגיע לאדם ומסביר לו, שמצד העניינים הבלתי רצויים שהיו אצלו בעבר כיצד יוכל לגשת לעבוד את הוי', והלא השמים ושמי השמים לא יכללוך ואף כי הבית הזה, ואיך אפשר שלא אחרי שבעבר היו אצלו עניינים בלתי רצויים, יקויים בו ושכנתי בתוכם, בתוך כל אחד ואחד מישראל, ועד באופן שהוא נעשה דירה לו ית', שענין הדירה הוא שבה נמצא הדר בדירה עם כל ענייניו ועד שגם מהותו ועצמותו הוא בגלוי בהדירה?

והמענה לזה הוא על פי המשל בתניא (פל"ז) משמחת הדיוט ושפל אנשים בהתקרבותו למלך בשר ודם המתאכסן ודר אתו עמו בביתו כו', היינו, שלמרות מעמדו ומצבו בעבר, זכה להיות אושפזיכן לגבורה, שהוא ענין קרבת ודירת מלך מלכי המלכים הקב"ה בעצמו. והנה הרי באור פני מלך חיים, שכל עניני המלך הם מתוך שמחה דוקא, כי, מלך פורץ גדר, ושמחה פורץ גדר, ומצד זה צריכה להיות עבודת התשובה מתוך שמחה דוקא, ועד לשמחה גדולה יותר מהשמחה של כל שאר המצוות.

(על פי תורת מנחם ח"ז ע' 355)

המושכה אל המוחין על ידי בישראל דתורא

והאי דלא אמרי לך באורתא, דלא

אכלי בשרא דתורא (ע"א, ב – ע"א)

ידועה הקושיא: איך יש בכח המאכל להחיות את האדם? הלא הלחם הוא בחינת צומח, והאדם הוא בחינת מדבר, ואם כן איך יחיה הצומח את המדבר שלמעלה ממנו הרבה?

אלא כי לא על הלחם לבדו מצד עצמות הלחם יחיה האדם, אלא על כל מוצא פי הוי' שמלוכש ממש בהלחם, דהיינו ממאמר תדשא הארץ דשא, כי אותה דבר ה' נכנס באותו המזון, והוא זן ומחיה את האדם.

אך עדיין צריך להבין, דהלא גם באדם מלוכש דבר ה' – ממאמר נעשה אדם, ואם כן למה יקבל חיות מהלחם שמלוכש בו ממאמר תדשא?

אך הענין הוא על פי המבואר בכמה מקומות, שבחינות דומם צומח חי, שרשן הוא מבחינת עולם התהו שקדם לבחינת עולם התיקון, אלא שנשתלשלו בריבוי המדרגות ועל ידי שבירת הכלים, עד שירדו למטה מטה ונתהוו מהם דברים גשמיים. ושורש האדם הוא מעולם התיקון, ועליו לתקן את הנפילה ולברר את הנצוצות שנפלו מהשבירה של עולם התהו לתוך עניני גשמיות.

ואופן התיקון הוא כמו שכתוב בווהר "בכחמה אתברירו", דהנה עיקר בחינת עולם התיקון הוא בחינת חכמה דאצילות, ונקרא המשכת מוחין, והאדם שיש בו נפש השכלית הנה שורש השתלשלותה הוא גם כן מבחינת חכמה, ואילו שבירת הכלים שהיה בעולם התהו הוא בבחינת ז' מדות, ואמנם מדות אלו הם למעלה מהחכמה דאצילות, ונקרא בהמה רבה, ולפי שלא היה בהם ההתכללות, נשברו ונפלו, ונמצא הן למטה מהאדם, ולכן צריכים להתברר על ידי האדם דוקא כי בחכמה אתברירו כנ"ל. אך לאחר שמתבררים, הם מחיים את האדם מצד שרשן שהוא למעלה מהאדם.

וזהו כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם, דהנה פירוש מוצא פי ה' הוא המקור ושרש שמשם נמשכו להיות גילוי המאמרות מפי ה' ובבחי' מקורן ושרשן הרי הלחם נלקח מבחי' עלינה יותר כנ"ל. וזהו הטעם שהמאמר נעשה אדם הוא האחרון בעשרה מאמרות שהמאמר תדשא ותוצא הארץ כו' כולם הם קודמים למאמר נעשה אדם והיינו מטעם הנ"ל להיות ששרשן בעולם התהו שקדם לעולם התיקון שמש שרש האדם.

ולכן אמר רב נחמן דלא אמית לך באורתא דלא אכלי בישראל דתורא, שנמצא מובן מזה שהמאכל מוסיף חיות ג"כ בכח החכמה והשכל של האדם.

(על פי לקוטי תורה פרשת צו יג, ב-ג)

סיכומי הרתניא

שיעורי סיכום בהירים על כל ליקוטי אמרים
מהרה"ח ר' אפרים דמיחובסקי שליט"א

03-6109099

לב
לדעת
תפארת שמשון

"שיהו דברי תורה
מחודדים כפיד, שאם
ישאל לך אדם דבר
אל תגמגם ותאמר לו,
אלא אמור לו מיד"

לב
לדעת
תפארת שמשון

מבחן והתזועות

בימים הסמוכים להילולת כ"ק אדמו"ר הזקן 'בעל התניא'
יתקיים המבחן בתניא ומאמרי אדמו"ר הזקן

לאחר המבחן תיערך התוועדות חסידית לרגל יום ההילולא

ירושלים

מוצש"ק פרשת שמות, כ"ה טבת
באולמי גוטניק רח' בית הדפוס 11

20:00 מבחן 'לב לדעת'

21:00 התוועדות עם הרה"ח ר' יוסף צבי
סגל שליט"א ראש כולל 'צמח צדק'

בני ברק

יום חמישי, כ"ג טבת, ליל יום ההילולא
באולמי עטרת, רח' עזרא 23

20:00 מבחן 'לב לדעת'

21:00 התוועדות עם הרה"ח
ר' שלמה חיים פלדמן שליט"א

המבחנים יתקיימו לנרשמים מראש בלבד • ההתוועדויות פתוחות לקהל הרחב